

baobab

Caracterització i anàlisi de
l'Educació per al Desenvolupament a Catalunya
Document de síntesi

Procés d'elaboració de l'estratègia d'EpD
de la Generalitat de Catalunya.

Març, 2010

Encarregat per:

ÍNDEX

1	CARACTERITZACIÓ DEL MOMENT ACTUAL DE L'EpD	1
1.1	Fonaments i marc conceptual	1
1.2	Marc normatiu i institucional de referència.....	5
1.3	Caracterització del moment actual a nivell internacional	6
1.4	Caracterització del moment actual a nivell estatal i català.....	8
2	ANÀLISI DE L'EpD A CATALUNYA.....	11
2.1	Tipologia d'actors	11
2.2	Tipologia d'accions	12
2.3	EpD a l'escola.....	12
2.4	EpD a la universitat	14
2.5	EpD en els espais d'educació no-formal	15
2.6	Sensibilització	16
2.7	Incidència política	17
2.8	EpD als mitjans de comunicació.....	19
2.9	Recerca	20
2.10	Aspectes de conjunt	21
2.11	Conclusions i reptes	23
3	ESTABLIMENT DE PRIORITATS I LÍNIES DE TREBALL	25
3.1	Conclusions sobre el concepte, àmbits d'actuació i camps temàtics de l'EpD.....	25
3.2	Conclusions sobre rols i capacitats dels actors.....	26
3.3	Determinació d'objectius específics i línies estratègiques	28
4	EXEMPLES DE PAUTES D'ACCIÓ.....	31

Annexos

Annex 1	RECOPIACIÓ DE DEFINICIONS D'EpD	1
Annex 2	DESCRIPCIÓ DEL MARC POLÍTIC I NORMATIU	2
Annex 3	ANÀLISI COMPARATIVA DE L'EpD EN DIFERENTS PAÏSOS EUROPEUS	4
Annex 4	ANÀLISI COMPARATIU D'ALTRES PLANS DIRECTORS A ESPANYA EN RELACIÓ A L'EpD	13
Annex 5	ANÀLISI COMPARATIVA D'ESTRATÈGIES D'EpD	20
Annex 6	QUADRE D'ACTORS I AGENTS COL·LABORADORS DE L'EpD A CATALUNYA	30
Annex 7	FINANÇAMENT DE L'ACCD EN EpD	31
Annex 8	RELACIÓ D'ENTITATS PARTICIPANTS A LA FASE D'ENTREVISTES	33
Annex 9	RESUM DE LES ENTREVISTES REALITZADES	37
Annex 10	QUADRES DAFO DE L'EpD A CATALUNYA	89
Annex 11	INFORME DEL PRIMER TALLER AMB EL GRUP AD-HOC	97
Annex 12	INFORME DE TALLER AL TERRITORI: BARCELONA	105
Annex 13	INFORME DE TALLER AL TERRITORI: LLEIDA	119
Annex 14	INFORME DE TALLER AL TERRITORI: GIRONA	126
Annex 15	INFORME DE TALLER AL TERRITORI: TARRAGONA	133
Annex 16	LLISTAT DE TEMES	139
Annex 17	ANALISI PRELIMINAR DE CAPACITATS DELS ACTORS A L'ESCOLA	141
Annex 18	BIBLIOGRAFIA	143

1 CARACTERITZACIÓ DEL MOMENT ACTUAL DE L'EpD

1.1 Fonaments i marc conceptual

Origen i evolució del concepte

Com a concepte, l'Educació Per al Desenvolupament s'ha anat conformant en paral·lel amb la Cooperació Internacional per al Desenvolupament, adaptant-se des de 1945 a les transformacions en les relacions internacionals, el model econòmic i la concepció del desenvolupament. **En 1974 el terme EpD fou reconegut per la UNESCO**, instant als Estats i organitzacions educatives a considerar l'educació com un procés fonamental per abordar els problemes de supervivència i benestar de la humanitat.

Durant dècades, **seran les ONG el principal factor que estimula l'evolució del concepte**. Les ONG s'adonaran successivament que¹:

- La caritat i l'assistència no difonen el desenvolupament (abans dels anys 50s)
- El desenvolupament economicista no funciona per què obvia els factors estructurals (a partir dels anys 60s –“desarrollisme”-)
- El desenvolupament del Sud està limitat pel desenvolupament del Nord (a partir dels anys 70s - dependència-)
- Que el model de creixement té un sostre ecològic i que existeix i es pot mesurar un desenvolupament humà fonamental per a totes les persones (a partir dels anys 80s i 90s –sostenibilitat, interdependència i desenvolupament humà-)
- Que avancem cap a una creixent interdependència global i que el desenvolupament s'ha de veure dins dels processos globals (des de finals dels anys 90s – ciutadania global-).

A partir de la comprensió del desenvolupament des d'una perspectiva global emergiran **xarxes i moviments per la justícia global**, actors que en la darrera dècada donen a l'EpD un **caràcter més marcat de transformació social i d'incidència política** en l'agenda internacional.

Pel que fa a l'educació formal i no-formal, en els anys 80s ja existia una ampla evidència que molts professors/es i educadors/es estaven introduint els principis de l'EpD dins de les seves pràctiques educatives. Durant els 90s es multiplica el volum d'activitats que es duen a terme en EpD, i **es diversifica cap a altres àmbits** (governos locals, empreses, etc). En pocs anys van aparèixer molts individus compromesos, organitzacions i xarxes, així com molts, variats i bons materials i recursos educatius. Les campanyes en EpD esdevingueren també una pràctica habitual i socialment ben acceptada. En aquest període, l'EpD evoluciona fonamentalment gràcies a l'esforç de persones i entitats que amb pocs recursos van conformant les seves pràctiques. Aquesta construcció de l'EpD des de la pràctica es destaca sovint com una fortalesa. No obstant, a diferència d'altres camps, **no s'ha creat un cos d'investigació i pensament acadèmic** en relació a l'EpD, i això per alguns és una feblesa fonamental².

Com a conseqüència d'aquesta manca de base sòlida d'investigació i pensament acadèmic, **no existeix un marc teòric de l'EpD**³, que hauria d'ajudar a valorar en quina mesura les accions que es duen a terme són les més adequades per assolir els objectius proposats. Fins i tot, encara no és prou clara la terminologia, els conceptes i les components clau. Per altra banda, s'ha fet molt poca avaluació malgrat que el recorregut ja comença a ser important, i per això no hi ha informació adequada sobre la qual poder estimular la recerca.

¹ Mesa, Manuela, "Antecedentes y contexto de la Educación para el desarrollo", 2000

² Bourne, Douglas "Towards a theory of development education, Development Education Journal, Volume 10, Number 1, 2003

³ Cita anterior. Veure també les referències al marc teòric en el Consens Europeu a l'annex 5, o a l'Annex 4 pel que fa al Govern Basc.

Concepte d'EpD

A partir de l'anàlisi realitzat de l'EpD a Catalunya, i del marc normatiu i de referència⁴, l'EpD la podem caracteritzar com:

- Un instrument essencial per ajudar a la ciutadania a **comprendre les profundes injustícies que es mantenen en el món d'avui** i les seves causes.
- Una **educació en valors i transformadora**, arrelada en el **drets humans** universals, que ha de conduir a canvis imprescindibles en els valors i les actituds de les persones per afavorir el **desenvolupament humà sostenible** a escala global.
- **Processos d'aprenentatge permanent** sobre el desenvolupament, que **generen en les persones reflexions i accions crítiques**.

Aquests trets a Catalunya s'identifiquen també en les definicions d'EpD que podem trobar en el marc normatiu i de referència⁵. Seguint a Marlen Eizaguirre⁶, podem diferenciar dues grans interpretacions de l'EpD:

- Una concepció específica i restringida que limita els seus continguts als problemes de la relació Nord-Sud, i que per tant es diferencia clarament de qualsevol altra educació.
- Una concepció àmplia que integra en l'EpD altres tipus d'educació, com l'educació per la pau, l'educació per la sostenibilitat, l'educació pels drets humans, l'educació pel consum, l'educació per la interculturalitat, etc.

La integració de les diferents "educacions germanes" es fonamenta en que són en essència educacions en valors sobre una base comuna que es pot identificar⁷, arrelada en els drets humans. Avançar vers aquesta integració és important per tal d'evitar els problemes de dispersió i descoordinació a que dona lloc el seu abordatge per separat, particularment en l'educació formal tal com expressen professors/es i responsables dels centres educatius.

Des de mitjans dels anys 90, el Consell d'Europa, a través del Centre Nord-Sud a Lisboa i en col·laboració amb altres actors europeus destacats⁸, ve treballant en l'impuls en els països membres d'una educació que pretén integrar les educacions anteriors i que anomena Educació Global. Amb els seu suport, diferents països (Finlàndia, Països Baixos, Àustria, Noruega, Polònia, etc..) han dut a terme processos d'anàlisi de l'EpD des d'aquesta perspectiva global. De l'anàlisi del marc normatiu i de referència observem una **tendència de l'EpD a incorporar una visió més global**, tot i que encara no suficientment reconeguda⁹.

Importants xarxes i organitzacions internacionals han també apostat per l'educació global a partir de la proposta de "**Educació per a la Ciutadania Global**" la qual, partint de la defensa de la dignitat humana, aposta per treballar des de l'enfocament a drets, facilitar la comprensió de la interdependència, el reconeixement de la diversitat i de les identitats construïdes al voltant de sentiments de pertinença, i una proposta ètica i política de transformació de la societat¹⁰.

---

⁴ Veure per exemple "Generalitat de Catalunya. Pla director de cooperació al desenvolupament 2007-10"; "MAEC DGPOLDE. Estratègia de Educació para el Desarrollo (ED) de la Cooperación Española. 2007"; "FCONGD, L'educació per al desenvolupament: una estratègia imprescindible, 2007"; "Xarxa d'Escoles Compromeses, III Jornades d'Escoles Compromeses amb el Món, 2008"

⁵ Veure Annex 1 "Recopilació de definicions d'EpD"

⁶ Veure Gobierno de Navarra, "Estratègia sectorial: Educació para el Desarrollo"

⁷ Veure per exemple "Boni, Alejandra i altres. Programa para el impulso de la educación en valores en los estudios científico-técnicos a través de la formación del profesorado de las universidades politécnicas de Valencia, Madrid y Barcelona". 2002

⁸ Global Education Network (GENE) <http://www.gene.eu>, CONCORD (Confederació Europea de ONG per l'Ajuda i el Desenvolupament), DEEEP (Development Education Exchange in Europe Project) www.deeep.org, entre altres

⁹ El Consens Europeu sobre EpD del 2007 distingeix l'EpD de les altres educacions esmentades.

¹⁰ Veure, per exemple, Polo, F. "Hacia un currículum para una ciudadanía global", 2004; Intermón Oxfam, III Seminario Educar para una ciudadanía global. Memoria. 2009

Àmbits

A l'hora d'estructurar l'EpD és generalment utilitzada la tripartició del món de l'educació formulada per l'UNESCO i que distingeix entre:

- **Educació formal:** Aquella que té lloc en institucions educatives oficialment reconegudes (escoles, instituts, centres de formació professional, centres universitaris, etc.)
- **Educació no-formal:** Aquella que no té un reconeixement oficial, però té objectius i metodologies educatives que s'adrecen a col·lectius concrets.
- **Educació informal:** Processos d'aprenentatge continuat en espais diversos d'interacció social, sense una clau pedagògica preestablerta. Sovint no són organitzats, no tenen una estratègia educativa determinada.

Dimensions

S'utilitza aquest concepte per analitzar l'EpD des del punt de vista del que es pretén. No hi ha però un únic plantejament, en funció de la lògica educativa de la qual es parteix. Així per exemple, l'estratègia de la DGPOLDE¹¹ formula dimensions assumint una certa gradualitat en el procés educatiu: es parla de sensibilització com un estadi més bàsic, que posa els fonaments per construir sobre ella una educació/formació més efectiva. A la vegada, la formació ajuda a la presa de consciència, en la mesura que la persona construeix una opinió que pot argumentar, i des de aquesta posició la persona es veu estimulada a participar en la mobilització. Altres actors¹² formulen les dimensions en funció que la tasca educativa s'abordi des d'una lògica política, intercultural, ètica o pedagògica.

La manca d'un marc teòric sòlid de l'EpD dificulta valorar els diferents plantejaments. En qualsevol cas, l'EpD, tal com s'entén i existeix avui a Catalunya, s'ajusta millor a les dimensions establertes en el cas de la DGPOLDE, que és l'opció més comú a l'Estat i que utilitza conceptes comuns als dels principals referents europeus o a Espanya¹³. Canviar de perspectiva sense una anàlisi teòrica, reflexió i debat en profunditat amb els actors augmentaria el grau de confusió en la terminologia i conceptes de l'EpD que ja hem identificat com important en l'anàlisi realitzat de l'EpD a Catalunya.

Les dimensions que es proposen, estudiades per Luz Ortega¹⁴, són les següents:

Sensibilització: Són accions a curt termini orientades a crear consciència en la ciutadania. Tenen un caràcter puntual, que no permet aprofundir en les causes ni en propostes per afrontar-les.

Educació-formació: Són processos educatius per formar en continguts, habilitats i valors, sobre un públic objectiu clar i en base a metodologies pedagògiques. Permet la dedicació suficient per aprofundir en l'anàlisi de les causes i propostes de canvi.

Recerca: S'orienta a analitzar en profunditat la problemàtica del desenvolupament i fonamentar les propostes per promoure el desenvolupament humà. Les pràctiques de l'EpD en les altres dimensions han d'estar basades en aquesta.

Mobilització social i incidència política:

Contempla el conjunt d'accions d'informació, interlocució, pressió i/o denúncia dirigides a influir en les decisions polítiques adoptades per grups amb objectius clarament definits, decisions que afecten o poden afectar les estructures socials, econòmiques i/o polítiques des del nivell local fins al global. Mitjançant la incidència es plantegen propostes alternatives per al desenvolupament humà sostenible.

¹¹ DGPOLDE, "Estrategia de Educación para el Desarrollo (ED) de la Cooperación Española", 2007

¹² Per exemple "Gobierno Vasco. Plan estratégico y director de cooperación 2008-11"; "Gobierno de Navarra. Estrategia sectorial: Educación para el Desarrollo"; "Cuentas, Sara. Educación para el Desarrollo con perspectiva de género. Una apuesta local para el compromiso global. Interred 2009"

¹³ Veure Annex 4 "Anàlisi comparativa d'altres plans directors a Espanya en relació a l'EpD", i Annex 5 "Anàlisi comparativa d'estratègies d'EpD"

¹⁴ Ortega Carpio, M.L. "La Educación para el Desarrollo: Dimensión estratégica de la cooperación española". Cuadernos Internacionales de Tecnología para el Desarrollo Humano, núm. 15 Junio 2008

Enfocaments

En parlar de l'educació global o l'educació per la ciutadania global ens hem referit a les diferents "educacions germanes". La diferència més important entre elles és l'**èmfasi en determinats valors i continguts**, el qual permet acotar l'educació en valors a realitzar i diferenciar estratègies i metodologies específiques. No obstant, això no suposa desatendre els estrets lligams amb els altres valors i continguts, ja que al final l'objectiu compartit de totes aquestes educacions és el de promoure en les persones una base ètica prou sòlida per impulsar el desenvolupament humà a escala global amb justícia i equitat.

Així per exemple, la perspectiva de Gènere en el Desenvolupament fa èmfasi en les desigualtats que existeixen entre homes i dones i les relacions de poder que s'estableixen entre ambdós com a conseqüència d'aquesta desigualtat, i les identifica a la vegada com a factors determinants de les desiguals oportunitats entre homes i dones en el desenvolupament humà. En el cas de l'enfocament de Drets Humans en el Desenvolupament, s'analitzen les barreres al desenvolupament humà com una violació dels drets fonamentals de les persones. En alguns casos, els diferents enfocaments ja han donat lloc a estratègies i metodologies d'EpD específiques¹⁵ (gènere, drets humans, cultura de pau, sostenibilitat, interculturalitat, ..).

Recolzament a processos d'EpD

Recolzar processos d'EpD significa **contribuir a planificar i dinamitzar; finançar; donar suport i facilitar; acompanyar i avaluar accions a llarg termini** orientades a promoure transformacions en els valors i les actituds de les persones, i a generar reflexions i accions crítiques de la ciutadania.

Una qüestió clau de l'estratègia d'EpD és identificar els processos a recolzar. Els **elements que formen part dels processos**, que interactuen entre ells i que evolucionen al llarg del temps són els següents:

- Els resultats que un determinat grup d'accions pretén en les diferents **Dimensions. (QUÈ)**
- La població o grup de població a qui es dirigeixen les accions, que anomenem **Subjectes**¹⁶, i que han de tenir una implicació i participació activa en el procés. **(QUI)**
- Els **Actors**, com agents d'EpD mitjançant els quals es guien les accions, i que són clau per incorporar a l'EpD l'aspecte vivencial essencial de l'educació en valors. **(AMB QUI)**
- Les **Metodologies** utilitzades, que han d'evolucionar contínuament per respondre als nous reptes i potencialitats. **(COM)**
- Els **Espais físics o virtuals** que s'utilitzen per executar les accions, incorporant les potencialitats de les noves tecnologies. **(ON)**

Els processos d'EpD a recolzar han de ser aquells que responguin als resultats desitjats i mesurables (QUÈ, QUI), a partir d'una base de capacitats i aprenentatges (AMB QUI), i amb potencialitat de innovació per respondre als nous reptes i potencialitats (COM, ON).

¹⁵ Veure Annex 18 "Bibliografia"

¹⁶ Utilitzem el terme *Subjectes* per emfatitzar la importància de la implicació i participació activa dels grups destinataris

1.2 Marc normatiu i institucional de referència

Es llisten a continuació els principals documents que formen part de la normativa existent i altres documents que són també de referència¹⁷.

Normativa de referència:

Àmbit	Documents
Educació	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Parlament de Catalunya. Pacte Nacional per a l'Educació (2006) ▪ Parlament de Catalunya. Llei d'Educació (2009)
Cooperació al Desenvolupament	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Parlament de Catalunya. Llei de cooperació al desenvolupament (26/2001) ▪ DGCAH. Pla director de cooperació al desenvolupament 2007-10
Drets Humans	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nacions Unides. Declaració Universal dels Drets Humans (1948) ▪ Nacions Unides. Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics (1966) ▪ Nacions Unides. Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (1966) ▪ Nacions Unides. Convenció dels Drets de la Infància (1989) ▪ Nacions Unides. Convenció contra Totes les Formes de Discriminació de la Dona – CEDAW (1979), Convenció per l'eliminació de totes les formes de discriminació racial (1965), Convenció contra la tortura i tractes inhumans (1984), Convenció per la protecció dels drets dels migrants i els seus familiars (1990), etc.
Desenvolupament	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nacions Unides. Declaració del Mil·lenni (2000) ▪ Nacions Unides. Resolució de l'Assamblea General sobre la Dècada de NNUU de educació per al desenvolupament sostenible (2005-14) ▪ Unió Europea, "Consenso europeo sobre el desarrollo" (2005)
Estructura de l'ajuda (AOD)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Declaració de París (2005) ▪ Pla d'Acció d'Accra (2008)
Educació per al Desenvolupament	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nacions Unides. Pacte Mundial per un codi de conducta per a totes les entitats (1999) ▪ Unió Europea. Resolució del Consell sobre educació per al desenvolupament i sensibilització de l'opinió pública europea a favor de la cooperació al desenvolupament (2001) ▪ Unió Europea. Maastricht Global Education Declaration (2002) ▪ Unió Europea. Resolució del Parlament Europeu sobre comerç just i desenvolupament (2005) ▪ Unió Europea. European Conference on Development Education, Brussels Recommendations – 2005 ▪ Unió Europea. European Conference on Development Education, Helsinki Recommendations - 2006 ▪ Unió Europea, "Consens europeu sobre el desenvolupament: la contribució de l'educació i de la sensibilització en matèria de desenvolupament" (2007) ▪ DG POLDE. Estratègia de Educació para el Desarrollo de la Cooperación Española (2007)

Altres documents de referència sobre EpD a destacar¹⁸:

Àmbit	Documents
Catalunya	FCONGD. L'educació per al desenvolupament: una estratègia imprescindible (2007)
	Celorio G. - Informe sobre EPD para el plan director Gencat 2007-10
	ACCD. Estudi d'Opinió sobre desenvolupament, cooperació i educació per al desenvolupament a Catalunya (2009)
	Font, Àngel Estudi sobre l'execució parcial del Pla Director de Cooperació al Desenvolupament 2007-2010. Novembre 2009
Estat	POLO, F. 2004. Cap a un currículum per a una ciutadania global. Memoria final. Generalitat de Catalunya, Departament d'educació, 2004
	ARGIBAY, M. i altres (Comp.), Actas I Congreso de Educación para el Desarrollo. Hegoa, 1991
	ARGIBAY, M. i altres (Comp.) Actas II Congreso de Educación para el Desarrollo. De la transversalidad a la educación global. Hegoa, 1996
	CELORIO, G. i altres (Comp.) 2007. Actas III Congreso de Educación para el Desarrollo, la educación transformadora ante los desafíos de la globalización. Hegoa, 2007
	Mesa, Manuela, "La Educación para el desarrollo: entre la caridad y la ciudadanía global", 2005
Internacional	HEGOA, "Educación para la ciudadanía global, debates y desafíos", 2009
	CONCORD. "Towards a Development Education Strategy in the European Union". Presentation March 2006
	UNESCO. La educación encierra un tesoro. Informe Delors
	North-South Centre. Informes sobre Educació Global (Finlàndia, Àustria, Països Baixos, Noruega, Polònia, República Txeca)
	Estratègies d'Educació per al Desenvolupament en altres països (Irlanda, Finlàndia, Regne Unit, Portugal, Govern de Navarra)

¹⁷ Una breu descripció d'aquests documents es troba en l'Annex 2, "Descripció del marc polític i normatiu"

¹⁸ Veure dades bibliogràfiques en l'Annex 18, "Bibliografia"

Marc institucional

Àmbit	Institucions
Internacional	Nacions Unides: UNESCO, UNICEF, UNIFEM, PNUD, PNUMA, OIT, ...
	Centres especialitzats a Europa: Centre Nord-Sud del Consell d'Europa, Global Education Network in Europe (GENE)
	Estructures nacionals de coordinació de l'EpD: NCDO als Països Baixos, DEA al Regne Unit, RORG-Network a Noruega, etc.
	Confederació ONG: CONCORD, DEEEP (projecte d'intercanvi europeu en EpD)
	Aliances de ONG: Oxfam Internacional, CIDSE, Caritas Internationals, ...
	Moviments i xarxes: Forum Social Mundial, Via Campesina (Sobirania alimentaria), WIDE (Gènere),...
	Campanyes internacionals: MDGs, Educació per a Tots, VIH/Sida, Jubileu 2000, Trade Campaign, Action Against Global Poverty, ...
Comerç Just: WFTO, IFAT, EFTA, FLO	
Estatal	MAEC: DGPOLDE (Direcció General de Planificació i Avaluació de Politiques pel desenvolupament)
	ONG: CONGDE (coordinadora estatal de ONGD; comissió d'EpD)
	Campanyes: ODMs, Pobresa Zero, Armes sota control, Reforma de les institucions internacionals, Qui deu a qui, Justícia per a Àfrica, ...
	Centres especialitzats: HEGOA (País Basc), CEIPAZ (Madrid), ..
Catalunya	Veure secció "Tipologia d'actors"

1.3 Caracterització del moment actual a nivell internacional

En l'àmbit de l'administració pública, a principis de la dècada dels 90s l'EpD ben just estava en el radar dels responsables de les polítiques públiques, tot i que ja hi havia una ampla evidència de les seves pràctiques en l'educació formal. Durant els 90s l'EpD creix ràpidament en àrees d'actuació i volum d'activitat, incorporant nous actors. A finals de la dècada es comencen a identificar febleses comuns: la manca de compromís en les estructures de govern, però també en les empreses i altres elements de la societat civil; la dispersió de l'acció amb molts actors en joc, que es veu per una banda com una fortalesa però també una dificultat per fer arribar missatges clars, i per desenvolupar i disseminar bones pràctiques de forma convincent; la manca de valoració i avaluació de l'impacte de l'EpD; la manca de missatges unificats, que pot generar confusió en la ciutadania. A partir de llavors es comencen a desenvolupar eines de política pública per abordar aquestes febleses de l'emergent activitat d'EpD¹⁹.

A nivell europeu, la base de treball creada en EpD al llarg de les dècades anteriors culmina amb el reconeixement oficial per part de la Unió Europea (Resolució sobre l'EpD, 2001²⁰) i el inici d'una xarxa a nivell europeu per integrar l'EpD en el sistema educatiu (Global Education Network, 2001).

Al Novembre de 2002 el Congrés Europeu a Maastricht sobre Educació Global va reunir governs, organitzacions de la societat civil, autoritats regionals i locals, i parlamentaris d'arreu d'Europa i altres països. El Congrés, auspiciat pel Consell d'Europa, va donar llum a la **"Declaració de Maastricht" sobre Educació Global a Europa en el 2015**. La Declaració ha estat el punt de partida per al desenvolupament d'estratègies nacionals en diferents països europeus (Alemanya, Espanya, Irlanda,..).

Aquest congrés també va empènyer un procés de "Peer Review" entre els països en EpD, del qual s'han publicat fins ara els estudis referents a Finlàndia (2004), Holanda (2005), Àustria (2006), República Txeca (2009), Noruega (2009) i Polònia (2010).

Al 2005, promoguda per la presidència belga de la UE, va tenir lloc a Brussel·les la Conferència Europea sobre Educació per al Desenvolupament i Sensibilització, amb la participació dels Estats membres,

¹⁹ Veure per exemple "DFID. Building support for development: DFID strategy paper", 1999

²⁰ Una descripció resumida de les fonts que es citen en aquest apartat es pot trobar a l'Annex 2, "Descripció del marc polític i normatiu"

CONCORD, i altres organitzacions i institucions internacionals (GENE, OCDE, ..), que va donar lloc a una declaració política en EpD important. En seguiment d'aquesta conferència, la presidència finlandesa de la UE al 2006 va promoure una segona conferència a Hèlsinki, que va obrir un procés europeu de recerca de consens sobre EpD.

Sobre aquesta base, el 2007 és va arribar a la declaració de l'important **Consens Europeu sobre Educació per al Desenvolupament**²¹, declaració conjunta elaborada amb la contribució de la societat civil, el Parlament Europeu, els Estats Membres de la Unió Europea i la Comissió Europea. El Consens és el primer quadre estratègic sobre "EpD i Sensibilització" que es construeix a Europa a nivell local, regional, nacional i europeu. El consens sobre EpD ve a complementar el consens europeu sobre desenvolupament, promulgat per la UE el 2005.

De l'anàlisi del marc normatiu i de referència es desprenen les següents tendències²²:

- El coneixement de la ciutadania sobre la pobresa i el desenvolupament continua essent insuficient. Els indicadors a Catalunya són similars als de la resta d'Europa.
- S'avança vers una concepció cap cop més global del desenvolupament, i per tant en la línia d'una educació global o per la ciutadania global²³, que incorpori la participació i visió del Sud.
- En plans i estratègies l'EpD es fonamenta en els valors que es desprenen dels drets humans. En funció de cada cas, es complementen fent èmfasi en determinats valors o principis ètics i en principis d'actuació que han de guiar l'actuació en EpD.
- **No hi ha una tendència única pel que fa a estructures de suport i finançament** de l'EpD.
- **Creix el teixit institucional, però falten mecanismes de coordinació:** malgrat que hi ha una millora progressiva, una millor coordinació dels actors s'identifica en tots els països com una gran necessitat.
- **El marc d'actors s'ha anat ampliant** per incorporar a tots aquells actors dels àmbits públics o privats que poden jugar un rol. **L'educació global ja no és vista com una tasca només de les ONG.**
- En els diferents països analitzats, **els Ministeris d'Educació, centres especialitzats, ONG, etc. treballen cada cop més en estret partenariat** per construir estratègies que permetin la integració del desenvolupament, des d'una perspectiva global, en el currículum escolar.
- En tots els països les ONG han estat al capdavant de la tasca educativa, aportant en molts casos lideratge, iniciativa i principalment estructures de coordinació. En tots els països, **les ONG es continuen considerant actors clau per l'EpD.** No obstant, la majoria d'ONG no tenen ben assumida l'EpD i no hi donen la prioritat adequada, amb tendència a concentrar la tasca en campanyes i activitats de fundraising.
- En educació no-formal, es fa **èmfasi en el treball en el sector juvenil**, i en que caldria potenciar també el paper dels sindicats, fins ara amb poca participació en EpD. S'identifica també que cal abordar el col·lectiu de la gent gran (Irlanda). **Manquen estratègies sectorials abrangents** i no hi ha evidències d'un aprenentatge sistemàtic dels actors.
- Hi ha **més atenció a la qualitat**, efectivitat, impacte i avaluació, amb una creixent consciència que és necessari mesurar el que s'aconsegueix. El Consens Europeu del 2007 recomana dedicar entre el 3 i el 5% dels recursos d'EpD a l'avaluació.
- **No hi ha una referència clara sobre els recursos econòmics a destinar a l'EpD**, en percentatge sobre el pressupost de cooperació.

²¹ Una anàlisi comparativa del Consens Europeu de 2007 en relació a altres estratègies del marc normatiu o de referència es troba a l'Annex 5

²² Veure Generalitat de Catalunya "Pla director de cooperació al desenvolupament 2007-10", Annex 5 "Anàlisi comparativa d'estratègies d'EpD", Annex 3 "Anàlisi comparativa de l'EpD en diferents països europeus", Annex 4 "Anàlisi comparatiu d'altres plans directores a Espanya en relació a l'EpD", i la bibliografia citada en les seccions 1 i 2 de l'Annex 18 "Bibliografia".

²³ El Consens Europeu sobre EpD del 2007 estableix que "ja no és possible separar el 'desenvolupament aquí' i el 'desenvolupament allà'", no obstant acota l'EpD distingint-la de les altres educacions.

1.4 Caracterització del moment actual a nivell estatal i català

Durant els darrers 20 anys de trajectòria de l'EpD a Espanya, aquesta ha passat de tenir una funció instrumental al servei de la cooperació internacional a anar adquirint una funció cada cop més estratègica. Aquesta transformació, que s'ha produït paral·lelament als canvis sorgits en el context internacional, s'ha anat gestant en els diferents espais de reflexió i coordinació existents. **Els Congressos Estatals d'EpD han estat un dels espais importants de trobada i debat:**

- El primer Congrés, l'any 1990, es pot considerar com l'acta fundacional col·lectiva de l'EpD a Espanya, un primer intent de conceptualització i identificació dels agents de l'EpD, per articular una estratègia d'actuació conjunta. En el marc de la reforma educativa de la LOGSE, aquesta primera trobada es va centrar en buscar formes d'intervenció de l'EpD en l'àmbit de l'educació formal.
- El segon Congrés, l'any 1996, va significar una presa de consciència i visualització de les pràctiques, interessos i perspectives dels agents de EpD, assolint una perspectiva més integral, amb l'objectiu d'articular estratègies conjuntes en els àmbits de l'educació formal, no formal i informal.
- En el tercer Congrés, l'any 2006, es remarca la importància d'establir línies de comunicació, debat, cooperació, intercanvi, avaluació i recerca entre el conjunt dels agents implicats en EpD, amb un especial èmfasi en la necessitat de promoure xarxes locals i globals. En aquest moment s'assoleix la perspectiva de l'EpD com un procés educatiu orientat a la transformació social.

En paral·lel, **els darrers 15 anys s'han caracteritzat per una emergència i expansió de xarxes i moviments per la justícia global.** Iniciatives com els Fòrums Socials Mundials (i regionals) que se celebren des de l'any 2001 han servit per anar consolidant la idea que les organitzacions del Nord i les del Sud s'han de coordinar, a través de les xarxes nacionals i internacionals, per assolir uns objectius comuns, lligats al sorgiment d'una consciència de ciutadania global, i de la responsabilitat compartida en la lluita per un model de desenvolupament humà sostenible.

A l'Estat, tant els plans directors de la Cooperació Espanyola com els plans de les diverses Comunitats Autònomes han anat incorporant línies estratègiques de sensibilització i EpD, amb una dotació pressupostària específica per a la seva implementació. **S'està avançant també en la dotació de marcs normatius a través d'estratègies d'EpD,** com la de la Cooperació Espanyola o la del Govern de Navarra²⁴.

Les ONGD, com a principals actors de l'EpD a Espanya, han tingut un rol fonamental en la conceptualització i l'impuls de l'EpD com a dimensió estratègica imprescindible per al desenvolupament. A través dels diversos espais de coordinació, han elaborat documents per dotar a l'EpD d'un marc conceptual i marcar unes pautes prioritàries d'actuació. És el cas de la Coordinadora d'ONGD d'Espanya, que l'any 2005 presenta al govern espanyol un document de propostes, amb motiu del Pla Director 2005-2008, anomenat "La Educación para el Desarrollo: una estrategia imprescindible para el desarrollo", i de la Federació Catalana d'ONGD, que publica l'any 2007 un document, a partir de l'elaborat en el marc de la CONGDE i adaptat a la realitat catalana²⁵. La coordinació de les ONGD a nivell europeu a través de CONCORD permetrà constatar que s'estan impulsant estratègies compartides sobre l'EpD, en base a plantejaments comuns a nivell de l'Estat espanyol i d'Europa.

La cooperació espanyola es caracteritza actualment per una forta dependència financera de les ONG de l'administració pública²⁶ (el 53,57% de les ONGD de la CONGDE depèn en un 80% dels recursos públics), la concentració dels recursos en un reduït nombre d'ONG (el 70% dels fons recauen en el 16% de les ONGD) i l'augment del finançament descentralitzat (15% de l'AOD). El sector recull una gran diversitat,

²⁴ Una anàlisi d'aquestes estratègies es troba a l'Annex 5.

²⁵ FCONGD, "L'educació per al desenvolupament: una estratègia imprescindible", 2007

²⁶ Dades extretes de "Informe CONGDE" 2006 i "DGPOLDE. Estratègia de Educació para el Desarrollo de la Cooperación Española", 2007

constituït per ONG amb dimensions molt desiguals. Aquestes característiques fan que hi hagi, d'una banda, un cert qüestionament sobre la legitimitat de les ONG, i d'altra banda una gran fragmentació i absència de reflexió interna. En aquest context, **l'EpD suposa per a les ONG una oportunitat d'acció transversal i conjunta que pot contribuir a reforçar la legitimitat del sector**, sobre la base d'uns mateixos principis d'equitat i justícia social.

Cada cop hi ha més ONG que realitzen activitats d'EpD. Malgrat tot, per a la major part de les ONG l'EpD segueix sent una activitat de caràcter secundari. L'assignació de capacitats i de recursos a l'interior de les ONG per l'EpD no supera el 6% del conjunt de la seva activitat. Aquesta realitat no es correspon amb l'opinió dels professionals de la cooperació, que consideren les accions d'EpD com a prioritàries per promoure canvis al Nord i al Sud²⁷.

Per altra banda, la ciutadania va prenent consciència de la necessitat que la cooperació internacional vagi acompanyada d'un procés de sensibilització i educació. L'estudi d'opinió realitzat per l'ACCD en 2009²⁸ indica que un 88,8% considera que la Generalitat ha d'impulsar l'EpD. Com a conseqüència, hi ha un **nombre creixent d'altres actors de la societat civil que s'incorporen a l'EpD**.

Pel que fa a les administracions, el desplegament de la cooperació descentralitzada a Espanya, impulsada a partir del moviment pel 0,7% el 1994, ha difós l'EpD fins al nivell local. Es una opinió àmpliament compartida que **la cooperació descentralitzada té un valor afegit important pel que fa a l'EpD**, gràcies a la seva proximitat a la ciutadania. En aquest sentit es justifica que les Comunitats Autònomes hi dediquin un percentatge més elevat de recursos que l'Estat, com és el cas de la Generalitat de Catalunya (sobre el 15%), Govern Basc, Madrid o Andalusia. La cooperació descentralitzada aporta també el 87,4% del suport financer a les accions dels actors de l'EpD.

De l'anàlisi del tractament de l'EpD en els diferents plans directores de cooperació de l'Estat, s'observa que²⁹:

- Tots els plans es fonamenten en els drets humans i es basen en el Desenvolupament Humà Sostenible. Defineixen o subratllen la importància de definir els valors de la cooperació al desenvolupament, tot i que alguns indiquen que és una primera aportació que cal treballar amb els actors.
- En tots ells hi ha una línia estratègica o directriu sobre EpD. Es comú esmentar "sensibilització" de forma separada de "educació", i en alguns casos es dona també tractament específic a drets humans i cultura de pau, però sempre ubicant-ho tot conjuntament en la mateixa línia.
- Només el Govern Basc incorpora una definició pròpia d'EpD. La Generalitat esmenta la de CONCORD, Govern Central i Comunitat de Madrid es refereixen a la definició de l'estratègia de la DGPOLDE, i la resta no fan cap definició.
- Govern Central i Comunitat de Madrid prenen les dimensions establertes en l'estratègia de DGPOLDE. El Govern Basc utilitza una altra proposta de dimensions, i la resta utilitza els mateixos conceptes que la DGPOLDE però sense definir-los. El Govern Basc destaca la necessitat de construir un marc teòric per a l'EpD.
- Gairebé tots els plans formulen un objectiu específic o equivalent en relació a l'EpD, que té com a base comuna la sensibilització i formació de la ciutadania. L'èmfasi en conscienciació i mobilització es diferent entre governs, alguns d'ells no ho esmenten.

²⁷ Segons l'enquesta realitzada per ACADE l'any 2004, a la pregunta sobre quines haurien de ser les tasques més importants de les ONGD per promoure canvis al Nord i al Sud (CIDOB, desembre 2005 – gener 2006), les tres respostes que van obtenir més suport van ser: la creació de xarxes de reflexió Nord-Sud (24%), les campanyes socials (24%) i les accions de sensibilització – mobilització (24%). En la mateixa enquesta, un 64% considera insuficient l'esforç que realitzen els diferents actors i institucions en matèria d'educació i sensibilització per al desenvolupament.

²⁸ ACCD. Estudi d'Opinió sobre desenvolupament, cooperació i educació per al desenvolupament a Catalunya. 2009

²⁹ Veure "Generalitat de Catalunya. Pla director de cooperació al desenvolupament 2007-10", i l'Annex 4 "Anàlisi comparatiu d'altres plans directores a Espanya en relació a l'EpD", que inclou els plans de la Cooperació Espanyola (2009-12), Govern Basc (2008-11), Govern de la Comunidad de Madrid (2009-2012), Govern d'Andalusia (2008-2011), Govern d'Aragó (2008-2011), Govern Balear (2008-2011), Govern de València (2008-2011).

- Tots els plans plantegen accions en sensibilització i formació en els espais formals i no-formals, així com sensibilització i campanyes en espais informals. Govern Basc i Govern Central plantegen explícitament el suport a la mobilització i la incidència política centrada en els moviments socials i ONGs.
- Per al Govern Central, els continguts temàtics de l'EpD provenen del creuament amb les prioritats sectorials i transversals. La Comunitat de Madrid en canvi fa una formulació explícita. El Govern Basc i la resta no ho indiquen. Les prioritats horitzontals són molt semblants en tots els casos, i en les prioritats sectorials s'observa, a grans trets, una matriu comuna.
- Molts plans directors no expliciten qui són els actors. Quan ho fan, el plantejament és ampli (ex. Madrid, Navarra). La Generalitat és l'única que elabora sobre els actors considerats.
- Tots els plans tenen instruments específics per gestionar l'EpD, incloent en els casos més avançats diferents sistemes de gestió (convenis, programes, projectes,...).
- En cap cas s'expliciten els criteris per determinar el percentatge de recursos a aplicar a l'EpD. Varia des del 3% del Govern Central (que no inclou la recerca), el 6-8% del Govern Basc, al 10% de la Comunitat de Madrid, Andalusia i Aragó, i el 13-17% de la Generalitat.
- Està prevista l'avaluació en tots els plans, però en general no està definida.

Un equip conduït per Manuela Mesa³⁰ acaba de concloure el **diagnòstic més recent sobre l'EpD a Espanya**, i sintetitza en dos blocs les accions prioritàries a realitzar:

1. Sobre els processos d'EpD:

- A nivell de **metodologies i recursos**: hi ha una manca d'aplicació de metodologies participatives; la pràctica de l'EpD no està prou lligada a la vivència de les persones, cal implicar les persones en els projectes; els sistemes de programació i avaluació que s'utilitzen són propis de la cooperació, no de l'educació; cal incorporar les TIC i entorns audiovisuals; es valoren els materials existents, però cal adaptar-los a cada cas, incorporar recursos interactius i audiovisuals i difondre'ls; les intervencions esdevenen aïllades.
- **Participació i implicació de la població**: es necessari arribar a públics no habituals, falta impacte social, i per això cal millorar la manera de comunicar i actuar superant inèrcies, amb estratègies de motivació i d'implicació afectiva. Cal també vincular l'EpD amb projectes amb immigrants.
- **Formació en EpD**: cal formació continuada, sistematitzar la experiència i crear equips multidisciplinars que combinin metodologies participatives i coneixements temàtics.

2. Coordinació entre actors:

- **Treball en xarxa**: es considera fonamental el treball en xarxa entre actors, amb exemples molt positius en l'àmbit local, campanyes compartides, grups de treball en les coordinadores de ONGD, i universitats (a partir de les oficines de cooperació). Cal fer èmfasi en millorar la coordinació entre tots els actors.
- **Àmbit local i municipal**: es destaca la importància del treball des de els municipis, tenen un gran potencial i paper determinant quan hi ha tècnics dedicats; la coordinació entre les entitats a nivell local es complexa i insuficient; es troben a faltar estratègies territorials de les ONGD.

³⁰ José Escudero y Manuela Mesa, "Diagnóstico de la ED: tendencias y retos para avanzar en una práctica educativa transformadora", CEIPAZ, Febrero 2010.

2 ANÀLISI DE L'EpD A CATALUNYA

2.1 Tipologia d'actors

En la secció "Els actors de la cooperació catalana" del Pla Director 2007-10 es distingeix entre:

- Els actors de la Generalitat de Catalunya, obligats pel Pla Director (departaments, DGCAH, ACCD, i algunes entitats, instituts i/o organismes participats).
- Els actors públics (ajuntaments, xarxes locals i entitats supramunicipals) i privats jurídicament autònoms de la Generalitat de Catalunya que es tracten en el Pla Director (ONG, organitzacions sindicals, organitzacions empresarials, universitats) o que s'esmenten com agents col·laboradors potencials (Síndic de Greuges, organitzacions professionals agràries, col·legis professionals, moviment associatiu juvenil, organitzacions i associacions de persones immigrades).

El Pla Director 2007-10 aposta per reforçar la pluralitat mitjançant la creació de xarxes, plataformes i espais de coordinació i concertació entre els agents catalans i també amb els seus homòlegs internacionals.

En la taula 1 s'indica una tipologia dels principals actors i agents col·laboradors de l'acció de govern, sense pretendre ser exhaustiva³¹.

Administració de la Generalitat	Sector educatiu
Direcció General de Cooperació i Ajuda Humanitària	Educació de nivell primari i secundari
Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament	Xarxes d'escoles
Consell de Cooperació	Associacions i sindicats de professors/es, moviments de renovació pedagògica
Comissió Interdepartamental de Cooperació al Desenvolupament	
Departament d'Educació	Educació de tercer nivell
DIUE	Universitats, Consell interuniversitari
Dep. Acció Social i Ciutadania, Secretaria de Joventut, Secretaria d'Immigració	Institucions de cooperació associades a les universitats
Altres Departaments de la Generalitat ³² (Cultura i Mitjans, Economia i Finances, Medi Ambient i Habitatge, Agricultura Alimentació i Acció Rural, Interior Relacions Institucionals i Participació, Treball, Salut, Polítiques Territorials i Obres Públiques)	Educació de joves en el lleure
	Federacions o coordinadores d'entitats
	Consell Nacional de la Joventut
	Educació no-formal d'adults
	Federacions o coordinadores d'entitats
Entitats vinculades o participades per la Generalitat	Centres d'estudi i recerca
Institut Català Internacional per la Pau, Oficina de Promoció de la Pau i els Drets Humans, Institut Català de les Dones, Institut Europeu de la Mediterrània	Editorials
	ONG, moviments, xarxes i plataformes
	ONG per la pau,
Ens territorials i locals	ONG de drets humans
Diputacions provincials	ONG per al desenvolupament
Consells Comarcals	Col·lectius o associacions d'immigrants
Ajuntaments	Federacions o coordinadores d'ONG
Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, xarxes de governs locals	Moviments, xarxes i plataformes
Mitjans de comunicació	Entitats financeres i empreses en altres sectors
Premsa escrita, televisió, ràdio	Entitats financeres i fundacions associades
Consell de l'Audiovisual de Catalunya	Empreses
Associacions i sindicats de periodistes	Organitzacions empresarials
Associacions o col·legis de professionals en altres sectors	Sindicats i partits polítics
	Organitzacions sindicals en altres sectors
	Partits polítics

Taula 1. Tipologia d'actors

³¹ Una tipologia més àmplia d'actors i agents col·laboradors de l'EpD es pot trobar en l'annex 6 "Quadre d'actors i agents de l'EpD a Catalunya"

³² Obtingut a partir de "Estudi de coherència de polítiques per al desenvolupament a la Generalitat de Catalunya. 2009"

2.2 Tipologia d'accions

L'EpD inclou una extensa varietat d'accions, fruit de la diversitat d'actors i de la riquesa acumulada d'iniciatives. La taula 2 proporciona una relació, sense ànim de ser exhaustiva.

Xerrades, tallers, seminaris i cursos
Jornades de sensibilització
Jornades, congressos o fòrums especialitzats
Activitats artístiques i culturals: exposicions, audiovisuals, cinema, teatre, concerts, contes, cuina, ..
Accions en centres d'educació formal: accions de sensibilització a l'escola; incorporació transversal en el currículum; assignatura Educació per a la Ciutadania; incorporació en altres assignatures; projecte educatiu del centre; ..
Accions en centres d'educació no-formal
Programes d'EpD a la universitat: incorporació en altres matèries; postgraus i màsters especialitzats; incorporació en altres postgraus i màsters
Producció de materials: audiovisuals; maletes pedagògiques; eines educatives; documentals; publicacions
Accions en els mitjans de comunicació: accions de sensibilització en els mitjans; reportatges; programes de ràdio i televisió especialitzats; accions des de la web
Fires de solidaritat
Intercanvis: viatges de solidaritat; turisme solidari; voluntariat internacional
Accions a les empreses: accions de sensibilització a empreses; promoció de la Responsabilitat Social Corporativa
Campanyes
Accions d'influència política: accions de lobby; consultes populars; ciberaccions; paradiplomàcia juvenil
Projectes i programes d'EpD
Construcció de capacitats dels actors
Recerca

Taula 2. Tipologia d'accions

2.3 EpD a l'escola

El rol primordial de l'escola en la formació d'infants i joves, no només pel que fa als coneixements, sinó també, i de forma indissociable, a les habilitats, actituds i valors que els permetin comprendre el món, viure-hi i conviure, fa que aquest sigui un **espai privilegiat per impulsar processos d'EpD**³³.

Durant els més de 20 anys de trajectòria d'educació en valors a l'escola, impulsada pels moviments de renovació pedagògica, i per les diverses associacions i ONG que promouen l'educació per la pau, els drets humans, la coeducació, la interculturalitat, el desenvolupament..., s'han dut a terme una gran varietat d'accions orientades a sensibilitzar i formar en els valors de la solidaritat, l'equitat i la justícia social. Aquestes accions han assolit diferents graus d'èxit. A nivell molt general, es pot afirmar que les **accions que han tingut una major acceptació per part de la comunitat educativa són les que s'han desenvolupat amb una certa continuïtat**, i amb la implicació de diferents actors en la seva planificació i execució (equips docents, famílies, ONG). És el cas de la creació de grups de solidaritat, agermanaments, celebració de jornades i setmanes monogràfiques, i la realització de crèdits –variables, de síntesi -. Mentre que les experiències de més curta durada (com xerrades, tallers, exposicions...) i executades per persones externes a l'escola, han tingut un nivell d'acceptació més limitat.

Les ONGD han elaborat una **gran diversitat de materials i recursos pedagògics per tal d'incentivar el tractament dels continguts i valors de l'EpD** a l'escola, que malgrat puguin semblar dispersos i de vegades poc adaptats a la realitat dels centres, proporcionen una base sobre la qual construir processos sòlids d'EpD. És necessari conèixer el Currículum del Departament d'Educació per tal que els continguts que proposen les ONG en els materials que elaboren estiguin presents en el currículum. A més, **cal**

³³ Veure "UNESCO. La educación encierra un tesoro. Informe Delors". Els quatre pilars de l'educació en el segle XXI són: aprendre a conèixer, aprendre a fer, aprendre a viure junts i aprendre a ser.

incloure metodologies inclusives i innovadores en els materials que es proposen per tal d'atendre a la diversitat d'alumnat existent a l'aula. En general, es considera molt **necessari dur a terme un exercici rigorós d'avaluació i de sistematització** del que s'ha fet fins ara per tal d'aprofitar i millorar aquesta experiència acumulada.

Tot i que existeix un col·lectiu de docents conscients de la seva funció educativa i compromesos amb els continguts i valors de l'EpD, sovint aquest és minoritari, i **no es disposa del suport suficient de la resta del claustre, dels equips directius, i del propi Departament d'Educació**, la qual cosa fa que la seva capacitat d'incidència sigui molt limitada. Per aquest motiu, es considera necessari que l'EpD s'incorpori com un dels objectius prioritaris dels centres escolars, amb la dedicació d'un temps específic dintre de la programació i de l'organització dels centres (aprofitant l'estructura existent com els Departaments, Cicles o equips docents), amb l'assignació de persones de referència responsables de la coordinació i seguiment de les accions en matèria d'EpD, que puguin tenir accés a una formació inicial i permanent adequada i disposar dels recursos necessaris per dur a terme la seva tasca.

L'escolarització de la població immigrada està suposant un repte i una oportunitat per incorporar el tractament de la diversitat, amb tot el que comporta d'enriquiment en el procés educatiu. Des de l'escola s'estan impulsant diverses iniciatives i experiències, com les **aules d'acollida, els projectes de convivència, la transversalització del dret a la diferència i l'equitat, que poden servir per establir sinèrgies i complementaritats amb el treball en matèria d'EpD**, per assolir l'objectiu comú de construir una ciutadania global en igualtat de drets, i àmpliament diversa.

En general es considera que **el nou currículum és una oportunitat per a la incorporació de l'EpD a l'escola** tant de forma transversal (Crèdits de Síntesis, Treballs de Recerca, Aprenentatge i Servei...) com específica (a les assignatures de ciències socials, educació per la ciutadania, tutories...) , en la mesura que es planteja com a finalitat educativa **l'adquisició de competències bàsiques** que permetin comprendre el món per poder intervenir de forma activa i crítica. Malgrat tot, encara hi ha diversitat d'opinions i nivells d'acceptació en relació a aquest nou marc curricular. Tot procés de canvi requereix d'un temps i d'un esforç, que haurà d'anar acompanyat de la formació i dels recursos necessaris perquè la seva aplicació sigui assumida i incorporada satisfactòriament per la majoria dels actors implicats.

Tot i la polèmica que ha generat el debat al voltant de l'autonomia dels centres que contempla la LEC, es constata una corrent d'opinió favorable a aprofitar les **oportunitats que ofereix la autonomia dels centres**, entesa com a corresponsabilitat entre administracions i centres escolars, per incorporar l'EpD en el projecte educatiu de centre i en els diferents projectes que s'impulsin, així com en l'organització del centre en el seu conjunt.

La coherència entre els continguts i valors que es transmeten a l'escola amb els del context social on aquesta s'insereix és considerada com un factor fonamental, i per això es ressalta la **importància que tot procés d'EpD impliqui el conjunt de la comunitat educativa**, entesa en un sentit ampli, **tant de l'interior dels centres** (equips directius, claustre, monitors, personal no docent i famílies) **com de l'entorn** (centres educatius, entitats, associacions i administració local). Només d'aquesta manera es podrà superar l'actual situació d'atomització, dispersió i manca de continuïtat de les accions d'EpD que es duen a terme. Existeixen una sèrie d'**experiències d'articulació, com els Plans Educatius d'Entorn, Projectes de Poble Educador, Projectes de Ciutat Educadora**, a tenir en compte a l'hora de plantejar un treball coordinat entre els diferents agents educatius del territori en matèria d'EpD.

Es ressalta la importància de les noves tecnologies en aquesta articulació entre els diferents actors de l'EpD a nivell local, en la mesura que permeten la creació de **xarxes entre escoles, i entre escoles i altres agents educatius de l'entorn**. Un exemple a tenir en compte i a reforçar és la Xarxa d'Escoles Compromeses amb el Món. Les NTIC també poden contribuir a potenciar la creació de xarxes de les

mateixes característiques amb altres països. Malgrat tot, perquè la **innovació tecnològica**³⁴ suposi una oportunitat real per impulsar els processos d'EpD a l'escola, cal que vagi acompanyada d'un procés d'**innovació pedagògica**, basada en l'ús de noves metodologies d'ensenyament–aprenentatge, coherents amb els continguts i valors de l'EpD, amb l'ús de **metodologies participatives i inclusives, com el treball cooperatiu, webquest, treball en projectes, grups interactius, tertúlies pedagògiques...**

Per que aquesta incorporació integral i transversal de l'EpD a l'escola sigui possible, cal superar les **mancances actuals de formació del professorat**, posant l'èmfasi en l'aplicació didàctica dels continguts de l'EpD, vinculant la formació amb els projectes concrets dels centres escolars, i prioritant la formació interna, mitjançant la **creació d'espais de reflexió i intercanvi d'aprenentatges** a l'interior dels centres.

La **implicació del Departament d'Educació** en aquest procés d'integració de l'EpD a l'escola és fonamental, pel que fa a la seva prioritació, i la conseqüent dotació de recursos econòmics, humans i tècnics que possibilitin una vertadera incorporació de forma transversal i específica de l'EpD en el currículum educatiu. Cal **aprofitar tot allò que el Departament està oferint**: difusió de bones pràctiques (*pràctica compartida*³⁵ o la pàgina del XTEC), llicències d'estudis pel professorat... Per això és imprescindible establir **espais de coordinació i treball conjunt entre l'ACCD i el Departament d'Educació**, per donar suport activament a les accions destinades a millorar l'acció educativa dels centres escolars en totes les pautes d'actuació identificades.

2.4 EpD a la universitat

En els últims anys les universitats catalanes s'han incorporat a les entitats que han incrementat les seves activitats en l'àmbit de la cooperació internacional al desenvolupament, augmentant el número de persones de la comunitat universitària que s'interessen i s'impliquen en ella. De forma paral·lela, lleis, estratègies i plans directors de cooperació han anat incorporant i reconeixent el rol de les universitats a la cooperació.

En l'actualitat, cada universitat ha posat en marxa diversitat d'instruments i mecanismes de promoció, suport i gestió de les accions de cooperació al desenvolupament, en molts casos impulsades per persones o col·lectius específics, sense que gaudeixin d'un clar reconeixement institucional. És per això que recentment s'han destinat **esforços per avançar vers una major definició sobre el rol de la universitat en el sistema de cooperació internacional** i s'han elaborat documents, com l'estratègia de cooperació universitària al desenvolupament aprovada per la CRUE³⁶ al setembre de 2000, per guiar les accions en aquest àmbit. A Catalunya, des de l'ACUP³⁷ s'està treballant en una **estratègia de cooperació universitària per a les universitats públiques catalanes, que inclourà l'EpD**. Els progressos en la major definició del rol han anat acompanyats de la creació d'oficines o centres de cooperació internacional al desenvolupament a la majoria d'universitats catalanes, que malgrat les seves diferents naturalesa i dimensions, tenen la finalitat principal d'impulsar-la i coordinar la cooperació universitària al desenvolupament. En concret, el rol de la universitat en matèria d'EpD gira entorn de les **tres funcions: docència, investigació i sensibilització**.

En matèria d'educació, les universitats han majoritàriament incorporat els temes d'EpD als plans d'estudis de grau a través de les assignatures obligatòries, optatives i especialment de lliure elecció. En molts casos, **la incorporació de l'EpD al currículum ha depès de les iniciatives individuals del professorat**, tant de forma transversal com específica. **Amb l'aplicació del EEES³⁸, s'obren noves**

---

³⁴ Cal tenir present el projecte eduCAT 1x1, que a més de noves dotacions a les aules (pissarres digitals interactives, més connectivitat wi-fi) i la disponibilitat d'un ordinador portàtil per a cada alumne, comprèn el desplegament exploratori dels llibres de text en format digital.

³⁵ Veure: <http://www.xtec.cat/practicomp/index.htm>

³⁶ "Conferència de Rectores de Universidades Españolas"

³⁷ "Associació Catalana d'Universitats Públiques"

³⁸ "Espai Europeu d'Educació Superior"

oportunitats per la incorporació de l'EpD als plans d'estudis, al introduir l'enfocament de les competències, algunes d'elles transversals i relacionades amb la formació integral de les persones, amb un clar enfocament en la construcció d'una ciutadania global activa i mobilitzada.

A nivell de postgraus, a Catalunya, trobem una oferta significativa de formació sobre cooperació pel desenvolupament a les universitats dirigida a formar persones especialitzades en aquests àmbits. Aquesta oferta resulta diversa per orígens, modalitat formativa (on-line i presencial), naturalesa, participació d'ONGs, entre altres, però millorable a nivell de format, continguts i qualitat. Es detecta la necessitat en el sector d'aglutinar esforços i impulsar un màster inter-universitari de referència internacional en matèria de cooperació al desenvolupament.

Dins dels estudis, l'EpD també s'ha fet present a través de les **pràctiques o treballs de fi de carrera sobre cooperació internacional al desenvolupament** que han realitzat estudiants universitaris, generalment amb **convenis de col·laboració amb entitats del Nord i del Sud**, principalment ONGs.

En matèria d'investigació, a través dels Departaments i grups d'investigació reconeguts es desenvolupen projectes d'investigació en temes de desenvolupament. **Són escassos els equips d'investigació en desenvolupament i encara més en EpD.** En molts casos, aquestes investigacions parteixen de coneixements teòrics de les realitats, són massa generalistes i no compten amb la participació dels diferents agents socials que intervenen. En aquest àmbit, també cal **destacar l'intercanvi de professors universitaris de països del sud a través de beques públiques o privades** que s'incorporen com a docents i investigadors a les universitats catalanes, i l'existència de **tesis doctorals i projectes de recerca**.

Pel que fa a la sensibilització, la universitat també duu a terme activitats de difusió de la problemàtica del desenvolupament i la cooperació, si bé normalment adopta un **rol poc proactiu en sensibilització**. A partir de la creació de les Oficines i centres de cooperació al desenvolupament de les universitats, aquestes han assumit el impuls a aquestes accions i la coordinació amb la resta d'actors, principalment ONGs, que són qui directament realitza la majoria de les accions de sensibilització a la universitat. Majoritàriament, es tracta de cursos breus, seminaris, tallers, congressos o jornades, conferències, xerrades, debats, taules rodones, tertúlies, cicles de cinema solidari o videoforum, exposicions, etc. En la major part dels casos, destaca encara el **caràcter dispers i descoordinat de la majoria de les iniciatives de sensibilització a la universitat**, malgrat que s'espera una millora en aquest aspecte a mesura que les estructures universitàries dedicades a la cooperació es vagin consolidant.

La **vinculació entre les universitats i les ONGs és un dels principals reptes** de la universitat en els pròxims anys, sent necessari establir **més espais de trobada i canals de comunicació**, per tal de buscar i aprofitar sinergies i oportunitats de col·laboració. La millora del vincle entre universitats i ONGs també permetrà consolidar les accions de foment del voluntariat que es realitzen entre l'alumnat universitari.

2.5 EpD en els espais d'educació no-formal

El teixit associatiu de les entitats educatives en el lleure té una llarga tradició a Catalunya. **Esplais, casals i caus tenen important presència i incidència** al llarg de tot el territori, essent avui referència i complementarietat educativa en molts municipis i barris on es troben. **L'emergència com actors més important dins de l'EpD catalana seria clau** per al compliment de l'estratègia d'EpD. L'experiència en metodologies lúdiques i participatives, el perfil associatiu, la tradició en la formació de valors i cura del medi ambient, així com el seu activisme social i la coincidència de principis fonamentals amb la EpD podria aportar valor i fortalesa a l'estratègia.

Tot això, queda manifest en la caracterització pròpia que el sector fa de si mateix com formador de ciutadania i la **incorporació explícita de la EpD com un eix de treball en el seu projecte educatiu**. No obstant això, **no existeix un reconeixement i visualització pública sobre el rol que pot jugar el lleure dins de l'EPD**.

Algunes temàtiques concretes que aprofundeixen el anàlisi de les desigualtats i injustícies globals encara no s'han incorporat totalment al dia a dia. Les característiques de monitors i educadors del sector poden dificultar la comprensió i domini d'aquests temes: en la seva majoria les accions les realitza personal voluntari, jove i en procés formatiu, per als quals falten intervencions formatives adaptades. Les **fundacions i entitats de suport associades al sector són el mecanisme** propici per articular aquestes formacions i **incorporar en els materials didàctics i disseny d'activitats els continguts específics de l'EpD**. D'altra banda, el fet de no ser un agent prou reconegut de la cooperació catalana suposa un **difícil accés a suports econòmics o tècnics** de l'ACCD. Seria desitjable que, de manera coordinada i adaptada a la realitat del sector, es pogués **aprofundir en programes d'EpD a llarg termini**.

Pel que fa a l'**educació no-formal d'adults**, les úniques iniciatives fins ara han estat molt puntuals, normalment en format xerrades. Hi ha però un potencial important, en tractar-se d'un grup de població que inclou un elevat percentatge de la població catalana i per tant amb una opinió que pesa molt. Són persones que tenen temps per aprendre i reflexionar, i valoren molt les relacions intra-familiars, els hi agrada conversar amb la família, amb espais importants d'interacció i ascendent sobre els joves. **La gent gran són bons agents per tal que els temes de desenvolupament entrin més en els nuclis familiars**.

Les aules d'adults són un canal adient per arribar a la gent gran, amb gran potencial³⁹. Cada aula determina de forma autònoma els temes a treballar. Les metodologies són variades en funció de l'aforament, que pot anar entre 20 i 400 persones. Participen en aquestes aules persones a partir de les 40 anys, sobretot entre 50 i 75 anys. La gent en aquestes aules es sent atreta per diversitat de continguts. A partir de temes com la diversitat, la immigració, la pau o la sostenibilitat és possible **treballar el lligam local-global**.

En relació a la formació de i amb persones immigrades, s'ha avançat poc. **El lligam entre EpD i immigració és encara molt feble**, malgrat que en els últims anys s'ha desenvolupat el concepte de codesenvolupament⁴⁰. Falta apropament entre les administracions i els seus diferents departaments, i entre les ONG i els col·lectius d'immigrants. **Incorporar la immigració en la tasca d'EpD** ajudaria a transmetre les realitats d'origen i millorar les accions. Cal però tractar amb molta cura la relació entre desenvolupament i immigració, i treballar per tal que la imatge de la cooperació no es redueixi a "ajuda".

2.6 Sensibilització

A Catalunya hi ha molta **experiència i tradició en sensibilització**, sent les ONG els actors per excel·lència en la implementació de les accions de sensibilització. La creació de la **Comissió d'EpD de la FCONGD** a l'any 2004 ha donat un impuls important a la sensibilització que es fa a Catalunya per part de les ONGs, permetent una major reflexió sobre les accions i coordinació entre els diferents actors, especialment les ONGs. Recentment, hi ha hagut un reconeixement del rol d'altres actors en la sensibilització, que en molts casos no eren conscients del mateix, ni se l'havien apropiat.

En general, la majoria dels actors de l'EpD han progressat de forma significativa en el desenvolupament del discurs teòric de l'EpD, malgrat que els reptes es troben en el moment d'aplicar-ho a la pràctica. En

³⁹ Per exemple, l'AFOPA (Agrupació d'Aules de Formació Permanent per a La Gent Gran de Catalunya) compta amb 51 aules associades arreu de Catalunya, arribant aproximadament a 16,000 persones

⁴⁰ DGCAH, Estratègia de codesenvolupament de la cooperació al desenvolupament, Generalitat de Catalunya, 2009

concret, la major part d'actors reconeixen que **cal treballar per superar la pràctica de la sensibilització basada en actes dispersos, puntuals, no coordinats, recurrents, i sense contribució a la globalitat**. Tot això fa que moltes accions de sensibilització quedin aïllades i no s'aprofiti tot el seu potencial de generar consciència i transformació social. Es fa necessari iniciar un procés de prioritització de les accions amb la participació de tots els actors de cara al mig i llarg termini.

La manca de recursos i els **models de finançament existents han condicionat les accions de sensibilització** que es fan a Catalunya. Si be els **actors tenen un gran compromís i voluntat**, manquen recursos humans especialitats, recursos tècnics (amb atenció a les noves tecnologies) i econòmics per realitzar accions de major qualitat i impacte. El finançament i la manca de cultura organitzativa han limitat també la realització d'accions d'avaluació i aprenentatge de les accions, que serien de gran importància per millorar les accions que s'estan duent a terme.

En molts casos, les ONGs continuen prioritant la cooperació vers la sensibilització, i dins de la sensibilització s'ha donat prioritat a l'educació formal, tot i que a Catalunya, l'educació en el lleure és un dels espais d'actuació privilegiats en matèria de sensibilització, com ja hem esmentat.

Un dels principals reptes de la sensibilització continua sent la coordinació i el treball en xarxa entre els actors de l'EpD i la resta d'actors, tant nacionals, com estatals i internacionals. En aquesta àrea resulta de gran rellevància **impulsar els espais existents de coordinació, bàsicament Consells de Cooperació i federacions de ONG a nivell de Catalunya i en comarques**. La coordinació de les accions de sensibilització a Catalunya amb els nivells estatal i internacional ha basat-se en una reflexió de la contribució a la globalitat i la vinculació sistemàtica i específica de les accions. Cal destacar també que **moltes de les accions de sensibilització es troben concentrades a Barcelona**, amb poca o nul·la implementació al territori.

Per últim, la majoria d'actors afirmen que existeix una **manca d'interlocució integral amb l'administració pública**, existint una relació marcada només pel finançament i sense aportacions tècniques significatives, sent necessari incrementar les capacitats tècniques i humanes en l'àrea de sensibilització.

2.7 Incidència política

La incidència política engloba els esforços de la ciutadania organitzada per influir en programes i polítiques públiques per mitja de la persuasió i la pressió sobre persones que tenen la capacitat de presa de decisions. L'èxit del treball d'incidència política depèn en gran mesura de la capacitat de generar una opinió pública favorable a través dels mitjans de comunicació i les accions de sensibilització, per després poder convertir aquesta opinió favorable en un factor que provoqui canvi. La **comprensió de la incidència política com un element més del procés de l'EpD**, íntimament vinculada amb la recerca i la sensibilització, ha suposat millores importants en la manera de fer incidència política a Catalunya.

Malgrat que la majoria d'entitats reconeix la importància de la incidència política, són poques les entitats que la realitzen a la pràctica en comparació amb altres accions d'EpD. Les causes són variades i inclouen la manca de recursos per dur-la a terme, de cultura organitzativa i de sector, més basat en l'execució de projectes, i els riscos que pot arribar a implicar en alguns casos. A Catalunya, majoritàriament trobem accions d'incidència política basades en declaracions públiques d'institucions governamentals o no governamentals, treball directe amb les instàncies polítiques, contacte directe amb els representants polítics, treball en xarxa, etc.

La incidència que es realitza a i des de Catalunya es dirigeix a diferents nivells: local, autonòmic, estatal i

internacional, que es complementen i es reforcen mútuament amb l'objectiu d'aconseguir un major impacte. Les **accions d'incidència política de les entitats tenen com a destinataris majoritàriament a les institucions públiques**, si bé **cada cop són més les accions dirigides vers les empreses**.

Hi ha consens en el valor afegit que té la incidència política realitzada a Catalunya degut al rol creixent que tenen els ens locals i autonòmics en el panorama internacional i la projecció internacional que gaudeix el nostre país. El valor afegit es veu reforçat per la gran capacitat de mobilització existent per part d'ONGs i moviments socials.

En els últims anys, s'observa un **increment de la coherència entre les accions de cooperació al Sud i la incidència política que es fa a Catalunya**. De la mateixa manera, també ha incrementat la coordinació entre les accions d'incidència política que es duen a terme a Catalunya i a Espanya. S'observa que **la coordinació de les accions augmenta en la mesura en què les entitats pertanyen de forma activa a plataformes i federacions**, el que fomenta el treball en xarxa.

Malgrat això, **el treball en xarxa continua sent un dels grans reptes** de les entitats a l'hora de fer incidència política. Aquest **s'acostuma a fer per campanyes concretes on participen diverses entitats**, però sol ser escàs en general. També destaca la poca coordinació entre els actors i la **poca participació d'actors que no siguin ONGs en les accions d'incidència política**. En general, es reconeix la capacitat i potencialitat d'espais ja existents de coordinació com els Consells de Cooperació, o la FCONGD i les coordinadores de comarques, per coordinar i promoure les accions d'incidència de les ONGs i aglutinar esforços.

Com en el cas de la sensibilització, destaca la gran dispersió i diversitat de les campanyes, si bé, hi ha alguns **temes específics que han aconseguit aglutinar les demandes del sector** (deute extern, comerç just, etc.). L'elaboració d'estratègies conjuntes d'incidència política a Catalunya, i una major planificació individual i global de les accions pot contribuir a augmentar l'estructuració i coordinació de les accions. **Cal reflexionar sobre la contribució de la incidència que es fa a Catalunya cap la globalitat**.

Cal millorar la recerca i l'avaluació: per una banda, cal **assegurar que totes les accions d'incidència política es basen en un treball previ de recerca** que analitza les causes dels problemes i proposa recomanacions; per altra banda, cal incorporar la cultura de l'avaluació en les actuacions, per tal de valorar l'impacte aconseguit, buscant una retroalimentació que permeti millorar les futures accions d'incidència.

Resulta **necessari un canvi d'actitud en moltes administracions públiques** que encara són reticents i tenen visions distorsionades sobre les accions d'incidència política de les entitats, en tant l'entenen més aviat com una amenaça, i no com una oportunitat de millora. Una actitud de transparència, obertura i col·laboració permetria estimular la incidència política duta a terme per les entitats, així com que aquesta tingués un major impacte. Per ambdues bandes, cal treballar vers una major aproximació, assegurant una relació continua i fluida entre les administracions públiques i les ONGs.

Una de les limitacions importants de les entitats a l'hora de fer incidència política és la **manca de finançament**. La situació ideal seria que les accions d'incidència es financessin amb recursos privats per tal de contribuir a la seva imparcialitat i credibilitat. Tot i així, això no implica que les administracions públiques no hagin de donar suport a les accions d'incidència, que molts cops són conseqüència directa de les accions de sensibilització realitzades prèviament amb finançament públic.

2.8 EpD als mitjans de comunicació

Durant dècades la informació sobre els països del Sud als mitjans s'ha caracteritzat pels estereotips, els prejudicis, el dramatisme i un plantejament paternalista de la relació Nord-Sud, i s'ha ofert una visió del Sud completament esbiaixada que no explicava les dinàmiques de les seves societats. Tot i que en les darreres dècades hi ha hagut una evolució, **en molts mitjans es continuen arrossegant els dèficits de sempre** (sensacionalisme, visió assistencial, paternalisme, etnocentrisme, èmfasi en les desgràcies...), i encara **predomina un enfocament que no és educatiu**, que es recrea en la dependència del Sud respecte al Nord i es troba a faltar un missatge de potencialitat de canvi a partir dels canvis en les nostres pròpies actituds.

Tot i així, **alguns mitjans, particularment públics, han anat millorant la seva sensibilitat** i han anat incorporant programes que tracten l'EpD. En la majoria dels casos són avanços puntuals, gràcies a **l'esforç d'un reduït grup de professionals** conscienciats sobre els greus desequilibris del planeta i de la necessitat d'informar i educar correctament a la ciutadania en aquestes qüestions. De fet, només aquest reduït grup de professionals assumeix a títol personal i amb gran esforç que els mitjans tenen un rol a jugar en l'EpD.

Si es pretén que els professionals dels mitjans de comunicació es puguin apropiat de l'EpD i que puguin assumir un rol i una responsabilitat, **cal treballar amb els professionals els conceptes de desenvolupament i educació per al desenvolupament**. En base a un marc conceptual i ètic de l'EpD clar i precís, poden els professionals dels mitjans formular recomanacions com s'ha fet, per exemple, respecte a la diversitat.

Es constata manca de formació dels professionals i **dificultats per accedir a formació de qualitat en relació amb les problemàtiques del Sud**. Aquesta formació es pot aportar a la facultat, mitjançant màsters i cursos especialitzats, i/o a través de seminaris i formacions complementàries.

Són molts els professionals dels mitjans que consideren que la funció social d'aquests està en crisi, i en lloc de desenvolupar actituds més pedagògiques respecte a qüestions socials, el que desenvolupen són actituds cada cop més comercials i empresarials i informen sobre allò que els pot donar més audiència. De fet, els mitjans són en bona part reflex de la societat en què vivim i obeeixen al que el públic demana. En últim terme, la forma de canviar globalment l'actitud dels mitjans vers l'EpD seria que hi hagués una demanda social prou important. **Els mitjans de comunicació alternatius, mitjans comunitaris i el periodisme de proximitat poden jugar un paper decisiu** i contribuir molt positivament a aquest canvi, tendència sobre la que hi ha un ampli acord.

Entre els mitjans públics, **destaca l'esforç de TV3 i TVE** en els darrers anys per mantenir una programació de qualitat en els temes de l'EpD, emparada en el compromís dels seus professionals amb la seva funció social com a mitjans públics. Es una **bona referència per a altres mitjans** per defensar aquesta funció social, així com una mostra que aquest tipus de programació és ben rebuda per la ciutadania. Es constata que és important que hi hagi programació als principals mitjans, tot i que avui per avui resulti puntual, mentre es va avançant vers la transversalització de l'EpD que seria l'objectiu final.

El gran increment de la població immigrada a Catalunya durant els darrers 15 anys ha impulsat alguns canvis significatius en el tractament de la diversitat. El Sud és també a casa nostra, i hem d'aprendre a tractar el desenvolupament en la seva globalitat, una relació multidireccional i no unidireccional dels uns cap als altres. **El bon treball sobre diversitat en alguns mitjans, amb comissions especialitzades, és un nucli des del qual es podria avançar** vers aquesta perspectiva més global.

La xarxa té un potencial de futur indiscutible, ofereix imatges, referències, opinions, testimonis gràfics, etc.

a partir dels quals hom pot crear-se una opinió pròpia. **Internet és un mitjà fonamental i amb un potencial enorme**, sobretot si es tracta d'educar gent de menys de 40 anys.

2.9 Recerca

La recerca en desenvolupament està adquirint, de forma lenta però progressiva, un **major reconeixement per part de tots els actors** i de la societat en general. Malgrat això, la recerca en desenvolupament, i especialment en EpD, **ha tingut molt poca atenció a Catalunya**, en tant que la cooperació al desenvolupament s'ha concebut sobretot en forma de projectes, i aquesta és l'atenció principal de les ONGs i administracions catalanes.

La recerca en desenvolupament, que es porta a terme majoritàriament a través de les universitats i institucions de recerca privades, **és escassa i poc estructurada**, els esforços són dispersos i no tenen estructures fortes i consolidades. Si bé s'han creat centres o càtedres universitàries en el camp del desenvolupament en les dues últimes dècades, així com instàncies més informals per impulsar la investigació, majoritàriament dins de l'àmbit de les ciències socials, encara existeixen escassos departaments i grups d'investigació reconeguts que desenvolupin projectes d'investigació en temes de desenvolupament i encara menys en EpD. En molts casos, les investigacions que es fan a les universitats parteixen de coneixements teòrics de la realitat, són massa generalistes i no compten amb la participació dels diferents agents socials que intervenen.

Tot això es deu a les limitacions amb què treballen els investigadors en desenvolupament a les universitats: **existeix poc suport, estímuls i reconeixement a la tasca dels investigadors**. Davant d'aquesta situació molts professors universitaris han buscat suports fora de la universitat, en l'àmbit de les ONGs o d'altres institucions relacionades amb la cooperació al desenvolupament. Recentment, amb la creació de les oficines i centres de cooperació a les universitats, la situació ha tendit a millorar.

Fora de l'àmbit universitari, existeixen un cert nombre d'institucions que dediquen esforços significatius a l'estudi i la investigació dels problemes de desenvolupament i la cooperació, la pau i els drets humans, i que gaudeixen d'un reconeixement significatiu a nivell estatal i internacional. Aquestes entitats tenen uns objectius clars de recerca, determinats per les seves prioritats institucionals.

Cal més aproximació entre la comunitat investigadora i la resta d'actors de la cooperació al desenvolupament de manera que sigui possible aprofitar els recursos humans i materials existents d'una manera més eficient i coordinada. En molts casos, **la coordinació entre la universitat i les ONGs es manté a nivell individual del propi investigador, però no és institucionalment reconeguda per la universitat**. Pel que fa a les institucions de recerca no universitàries, aquestes solen estar millor connectades amb la resta d'actors i moltes d'elles participen en xarxes i federacions estatals i internacionals.

També es necessari dur a terme un major esforç per assegurar la transferència dels coneixements, de manera que la recerca resulti "útil" pels actors de la cooperació. En molts casos, la transferència s'assegura a través del encàrrec concret, malgrat que llavors es corre també el risc de limitar les potencialitats i contribucions de la universitat al desenvolupament. En altres casos, la transferència es garanteix a través de la publicació i difusió de la recerca, malgrat que **calen més esforços per que el coneixement arribi al públic destinatari**.

Per altra banda, un dels majors obstacles a la investigació en desenvolupament i cooperació és la manca de reconeixement i finançament. Cal una aposta política materialitzada amb recursos adequats i suficients que permeti crear un cos d'investigadors de qualitat i estable, amb capacitat per disposar dels recursos

necessaris i reconeixement públic per la seva tasca. La **creació d'un institut de recerca sobre desenvolupament amb reconeixement internacional** pot ser una opció per tal d'impulsar i reconèixer la recerca en desenvolupament que es fa des de Catalunya.

2.10 Aspectes de conjunt

Es tracten en aquest apartat alguns aspectes generals sobre el sistema d'EpD que existeix avui a Catalunya, l'articulació i complementarietat entre actors i accions, i les sinèrgies entre EpD i cooperació al Sud.

En tot el sistema no hi ha una articulació, coordinació o complementarietat intencionada per part dels diferents actors que fan EpD a Catalunya, de fet no hi ha els espais per fer-ho. **Es troben a faltar espais conjunts de debat, d'aprenentatge i de recerca de complementarietats i sinèrgies.** Durant els tallers al territori, s'ha valorat extraordinàriament bé la iniciativa de l'ACCD per treballar l'elaboració de l'estratègia amb tot l'espectre d'actors de l'EpD.

En cada àmbit de treball es constata la manca d'avaluació, una de les grans mancances, els treballs que es coneixen són comptats. Tot i que els projectes d'EpD es dissenyen per aconseguir objectius, a la pràctica l'activitat esdevé també l'objectiu, ja que el canvi no es pot mesurar de forma immediata, ni és tangible. Com a conseqüència, **no hi ha referències clares de la situació de partida de l'EpD ni recomanacions concretes** que permetin millorar les actuacions.

A més de la falta d'avaluació, **no hi ha mecanismes per reflexionar, compartir i disseminar els aprenentatges.** Aquesta falta d'articulació suposa un ús ineficient dels recursos disponibles: hi ha una base important, però no s'ha fet cap treball d'identificar-los i posar-los en comú. Fins i tot, es desconeix àmpliament l'existència de centres especialitzats simplement per què estan ubicats en altres territoris. Aquest desconeixement suposa una pobra utilització de les capacitats disponibles i un **funcionament ineficient del sistema en el seu conjunt.**

Al nivell de l'Administració de la Generalitat, malgrat els esforços realitzats els darrers anys, hi ha encara **poca coordinació entre els propis Departaments de la Generalitat**, que és imprescindible millorar. Seria desitjable un grup de treball dins del Consell de Cooperació que abordés específicament l'EpD. **L'experiència de l'ACCD és encara curta**, tot just va començar a funcionar el 2004. En l'ACCD hi ha avui **preocupació per la qualitat**, que ha de suposar **més reflexió i plantejaments més estratègics.** El finançament de l'ACCD en EpD s'ha distribuït en base a **diverses convocatòries de subvenció que s'han creat en funció de plans anuals**⁴¹, abastant diversos sectors, **sense una visió estratègica de base.**

Hi ha una percepció àmplia que **els instruments de gestió no estan adaptats a la realitat de l'EpD**, en tant que són un reflex dels projectes de cooperació. Per altra banda, **el cicle d'aprovacions de les subvencions s'hauria d'ajustar d'acord al calendari educatiu.**

En quan al rol, hi ha consens en que la Generalitat ha de **facilitar l'articulació a nivell català**, impulsant una **estratègia que tingui en compte el conjunt**, i aportant un **abordatge de l'EpD que esdevingui un referent.** La Generalitat té la legitimitat per impulsar el debat i la reflexió compartida entre tots els actors. La DGCAH té també un rol important en promoure la coherència de polítiques, per tal que les polítiques que s'apliquen a Catalunya siguin consistents amb el desenvolupament que es defensa. L'ACCD té finalment un rol de finançador dels altres actors de l'EpD.

---

⁴¹ L'Annex 7 descriu el finançament en EpD de l'ACCD des de 2004 fins 2009

Hi ha hagut una **important penetració de l'EpD en l'àmbit municipal**, en paral·lel a la difusió de la cooperació als municipis catalans. S'ha estès ràpidament, amb **grans diferències qualitatives i quantitatives entre Ajuntaments**, però no es disposa de dades suficients per fer una valoració del que això ha suposat.

En els Ajuntaments catalans hi ha una **clara voluntat que la sensibilització sigui feta per les entitats del teixit local**. No obstant, això ha donat lloc a un **model de micro-organitzacions** que a la vegada dona lloc a **micro-accions**: en la majoria de casos aquestes accions responen a l'activitat pròpia de les entitats, i **dificulta que es puguin abordar de forma conjunta accions respecte als problemes globals**.

Es fa **difícil elaborar plans que no siguin una suma d'iniciatives, sovint sense relació, i a vegades duplicant esforços**. Tot i així, aquest **model basat en les entitats locals té potencial de millora: hi ha municipis que esdevenen referents**, construint amb les entitats una **programació conjunta**, elaborant **plans de sensibilització, o treball conjunt entre entitats** per adreçar temes específics. **La immigració està també essent un important element incentivador** en els darrers anys a nivell local, que està transformant les prioritats i la manera de fer EpD.

En el nivell local, hi ha **consens en que els consells de cooperació són els elements clau per l'articulació i coordinació de la cooperació i l'EpD**, però en molts casos **pateixen limitacions i disfuncions importants ben identificades**. En grans ciutats com Barcelona, el consell resulta tant gran que les estructures distritals o de barri passen a jugar un paper rellevant, marcant la diferència entre uns barris o altres.

Existeix una estructura institucional suficient per donar suport a la cooperació i l'EpD municipal: Diputacions, Fons Català, xarxes de municipis. L'ACCD també hi ha intervingut. En les entrevistes realitzades es destaca que cal **clarificar el rol dels diferents actors de suport a l'àmbit municipal i definir una estratègia comuna d'actuació**.

Els **esforços de coordinació més importants s'han donat a nivell de les ONG**, amb l'existència de diverses coordinadores o federacions, algunes d'elles amb un suport important per part de l'ACCD. **Són freqüents les col·laboracions entre entitats** per conduir iniciatives conjuntes, no obstant, **es troba a faltar més esforç per treballar posicionaments compartits de base**. En bona mesura, la dependència de moltes ONG del finançament públic complica de forma important la recerca de complementarietats i sinèrgies.

Per àmbits d'actuació, destaquen també els **esforços de coordinació des de la iniciativa del professorat en l'àmbit de l'EpD a l'escola** ("Xarxa d'Escoles Compromeses") i el **treball que estan impulsant els professionals dels mitjans de comunicació en relació a la diversitat** (comissions de la diversitat).

Finalment, les **sinèrgies entre cooperació i educació són escasses**. Es dona poc una sensibilització que sigui capaç de lligar la problemàtica que s'aborda al Sud amb la nostra; sovint està més pensada per donar a conèixer el que es fa que no pas en veure com hem de canviar nosaltres per respondre a aquesta problemàtica. **Es possible però construir aquestes sinèrgies: es va definint una agenda més compartida sobre desenvolupament** que els actors han de poder abordar conjuntament (ciutadania global, canvi climàtic, gènere, drets humans, pau, etc). **Les xarxes s'identifiquin com un element important a potenciar per crear aquestes sinèrgies**.

2.11 Conclusions i reptes

El treball realitzat d'anàlisi de l'EpD a Catalunya revela una situació amb trets similars a altres països europeus i a nivell de l'Estat. A Catalunya i a la resta d'Espanya, el model de cooperació descentralitzada accentua els problemes de dispersió o fragmentació que caracteritzen la cooperació en general, però també ofereix grans oportunitats de valor afegit.

En l'esfera de l'EpD hi ha un **reconeixement unànim sobre l'avantatge comparatiu de la cooperació descentralitzada**. A nivell de l'Estat, és difícil la proximitat i la implicació de la ciutadania per abordar objectius rellevants en EpD; per contra, en el **context català caracteritzat per un remarcable teixit associatiu, estrets lligams entre els ciutadans/es i entre les institucions a nivell de país, comarques i municipis**, és **factible ajuntar voluntats i esforços per una EpD amb un valor com a conjunt**, no fragmentada, que pot ser estimulada des de l'acció de govern de la Generalitat.

Fortaleses: hi ha una percepció que l'EpD aconsegueix canvis, tot i que lents i poc mesurables, amb una visió que vol ser més transformadora. Hi ha una riquesa d'experiències, capacitats i recursos de treball a l'escola; una base de capacitats i potencialitat a les universitats; una sòlida tradició de treball en educació en valors en els àmbits formal i no-formal; un extens teixit associatiu i una experiència de treball intensa en sensibilització; capacitat de mobilització de la ciutadania i un procés d'incorporació de la incidència política com a part dels processos d'EpD; una millora en el potencial de contribució dels mitjans de comunicació públics a partir d'un bon treball sobre diversitat; hi ha capacitats disponibles per impulsar la recerca i la innovació.

Febleses: l'EpD a Catalunya es veu com a sectorialitzada i fragmentada, amb accions aïllades entre elles i una manca molt important d'articulació entre els actors. S'han elaborat bons materials de treball a l'escola, però sovint poc adaptats a les realitats dels centres, poc connectats a l'entorn, i falta més implicació del sistema educatiu per integrar l'EpD a l'escola. A la universitat tendeix a haver-hi una posició reactiva sobre l'EpD, les ofertes formatives no tenen qualitat suficient, no es fa prou recerca i no hi ha esforços ni incentius per integrar l'EpD de forma estructurada. No hi ha hagut un suport adequat per promoure l'EpD en l'àmbit no-formal, particularment en relació als joves. Manca sistematització i intercanvi de l'ampli treball de sensibilització realitzat, i es troba a faltar una agenda comuna entre els actors pel mig i llarg termini en sensibilització i incidència. La manca d'avaluació, recerca i innovació és una crítica constant.

Reptes: s'identifiquen com a més importants la millora en planificació i metodologies; la capacitació i articulació dels actors; la implicació i participació de la població; l'avaluació, la recerca i la innovació; el desplegament del potencial de l'EpD en l'àmbit municipal. Són reptes assumibles, per això es compta amb un suport de la ciutadania que es manté constant; l'extens i divers teixit d'actors, així com la seva motivació i capacitat de millora, i la potencialitat de nous actors; l'aportació de la immigració per apropar la realitat del Sud; el creixent reconeixement de l'EpD i interès de les administracions públiques; les oportunitats que suposen les noves tecnologies i el treball en xarxes i, finalment, les capacitats disponibles per potenciar la recerca i la innovació.

De l'anàlisi del treball realitzat en els tallers al territori, s'obtenen les següents:

Característiques desitjades de l'EpD a Catalunya:

- Coherent amb els seus principis
- Mesurable i mesurada
- Holística, no fragmentada
- Més oberta i amb més participació ciutadana
- Que faciliti el procés des de la sensibilització fins la mobilització i incidència
- Més innovadora
- Més fonamentada en la recerca
- Amb més difusió d'experiències, aprenentatges i accés a recursos
- Territorialment articulada
- Sinèrgica amb els programes/projectes de cooperació al Sud
- Connectada a nivell internacional
- Amb instruments de programació, avaluació i finançament adaptats a l'EpD

3 ESTABLIMENT DE PRIORITATS I LÍNIES DE TREBALL

3.1 Conclusions sobre el concepte, àmbits d'actuació i camps temàtics de l'EpD

Hi ha a Catalunya una certa confusió en relació al concepte d'EpD, però que deriva més de la manca de socialització, reflexió i treball compartit entre els actors que de la dificultat d'arribar a acords en el concepte en sí mateix. En l'apartat 1.1 s'han identificat com elements definidors de l'EpD: el paper de l'EpD com a instrument per ajudar a comprendre les profundes injustícies que es mantenen en el món d'avui i les seves causes; la identificació de l'EpD amb l'educació en valors; i la seva naturalesa de processos d'aprenentatge sobre el desenvolupament.

Tots aquests trets són àmpliament acceptats, amb un èmfasi significatiu a Catalunya en el caràcter d'educació en valors. No obstant, s'identifica una **manca d'apropiació de l'EpD per part dels actors**, en la qual conflueixen diverses causes: la ja indicada manca de socialització, reflexió i treball compartit entre l'ampli ventall d'actors; manca de formació sobre desenvolupament humà sostenible i drets humans; poca prioritat de l'EpD respecte a les accions al Sud; manca de claredat sobre els vincles entre l'EpD i altres "educacions germanes"; inexistència d'un marc teòric sòlid.

La manca de marc teòric és una limitació greu de cara a poder mesurar els efectes i impactes de les accions, i també dificulta la claredat del marc conceptual. Per exemple, no hi ha un acord sobre si la "sensibilització" s'ha d'incorporar dins de la "educació" o s'han de diferenciar. **Es habitual parlar de "sensibilització i educació per al desenvolupament"**⁴². No obstant, pel moment en que es troba la sensibilització i l'educació per al desenvolupament a Catalunya, no s'aprecien avantatges avui per avui en reforçar la distinció.

Hi ha un debat sobre quines són les dimensions més adequades. El debat és fruit, d'una banda, de la manca de marc teòric, que hauria de permetre comprendre com s'arriba als canvis desitjats. Però també, d'altra banda, pot en determinats casos reflectir un debat més aprofundit sobre el concepte de desenvolupament, no tant en relació al que es pretén sinó al com arribar-hi i a les opcions polítiques a prendre. **Manca encara recerca teòrica** sobre aquestes qüestions.

No hi ha prou claredat sobre la relació entre l'EpD i les altres "educacions germanes". Hi ha una clara **tendència vers la convergència** de totes aquestes educacions, que s'ha de veure amb naturalitat. A mesura que cadascuna d'aquestes educacions ha anat acumulant experiències i metodologies s'han anat comprènent els espais comuns, però **manca encara una aproximació suficient entre els diferents actors**. Per altra banda, en comú amb altres Comunitats Autònomes i Estats, s'identifiquen a Catalunya limitacions importants en la col·laboració entre administracions, i dins de la Generalitat quan els temes afecten a departaments diferents. Cal esperar que a mesura que els sistemes educatius governamentals avancin en la incorporació d'aquestes educacions s'impulsarà la seva integració. L'apropiació de l'EpD per part del Departament d'Educació esdevé doncs fonamental.

L'espectre de temes sobre desenvolupament, cooperació i educació per al desenvolupament és molt vast. La prioritització de temes resulta rellevant en la mesura en què no tots els temes contribueixen per igual a la comprensió per part de la ciutadania de les profundes injustícies del món avui, generar reflexions i accions crítiques. Mirat des d'aquesta perspectiva, **es pot agrupar els temes segons els drets més fonamentals que no són respectats**⁴³; o bé en funció d'aquells temes que tenen més potencial de generar reflexions i accions crítiques de la ciutadania; o bé segons les temàtiques que tenen vincles directes entre el Sud i Catalunya; o bé en funció de l'anàlisi que es pugui fer sobre quins són els

⁴² Aquest és el cas, per exemple, del Consens Europeu

⁴³ En l'Annex 16 es pot trobar un llistat temàtic i una agrupació en blocs temàtics que es basa en aquest primer plantejament

principals canvis a impulsar per afavorir el desenvolupament humà sostenible –que pot partir dels temes de major consens en l’agenda internacional-.

Les estratègies d’EpD consultades no fan una preselecció temàtica explícita⁴⁴, excepte en el cas de la DG POLDE que es refereix a les prioritats sectorials i transversals del pla director. En el cas dels plans directores consultats⁴⁵, generalment no s’especifiquen, excepte la Comunitat de Madrid que fa un llistat explícit. En el cas de la Generalitat, el Pla Director 2007-10 esmenta algunes temàtiques a incorporar, però indica que altres específiques es prioritzaran anualment.

3.2 Conclusions sobre rols i capacitats dels actors

Els diversos tipus d’actors i agents col·laboradors de l’EpD a Catalunya juguen diferents rols que s’han tipificat en la taula 3.

Planificació	Impulsar la sistematització, aprenentatge i avaluació Impulsar la construcció de marcs de referència i d’actuació que potenciïn les complementarietats i sinèrgies entre els actors
Dinamització i articulació	Promoure espais per la reflexió, debat i anàlisi compartit, i la identificació d’oportunitats de complementarietat i sinèrgia Impulsar l’anàlisi de capacitats dels actors i estratègies per reforçar-les
Coordinació	Construir marcs de referència i d’actuació compartits per un determinat grup d’actors Coordinar les accions d’un grup d’actors
Execució	Gestionar l’execució de programes, projectes i accions d’EpD segons una planificació i metodologia prevista Administrar fons per a l’execució de programes, projectes i accions
Educació	Sensibilitzar, formar i educar Mobilitzar la ciutadania i influir canvis polítics
Acompanyament	Donar suport tècnic i organitzatiu a actors que executen programes, projectes i accions
Col·laboració	Facilitar recursos i mitjans a actors que executen programes, projectes i accions
Finançament	Aportar finançament Supervisar la correcta aplicació i administració dels fons aportats

Taula 3. Rols dels actors

Com a part de l’acció de govern de la Generalitat en EpD, la taula 4 identifica el **rol conjunt de la DGCAH/ACCD en EpD**, a partir de les aportacions de les persones entrevistades i els tallers realitzats⁴⁶.

En relació a les capacitats dels actors, amb la informació disponible a partir de les entrevistes i tallers, i de forma resumida, s’observa que⁴⁷:

- En **EpD a l’escola** hi ha una tradició important, amb una rica base d’actors, experiències, aprenentatges, professors/es molt implicats, materials pedagògics i xarxes. Una limitació és que el Dept. d’Educació no ha assumit encara suficientment la responsabilitat d’integrar l’EpD a l’escola, no ho té com una prioritat, i això dona pas a l’aïllament dels professors més compromesos, la falta d’implicació dels equips directius, i la manca de formació i d’incentius. No obstant, des del Dept. d’Educació s’estan impulsant instruments molt interessants (Plans d’Entorn, Aprenentatge/Servei, ..) que ofereixen molt bones oportunitats per avançar.
- En relació a l’**EpD a la universitat**, existeixen capacitats suficients entre els actors de l’EpD per implementar les accions. Les oficines de cooperació en l’activitat universitària són una bona base de

⁴⁴ Veure Annex 5 “Anàlisi comparativa d’estratègies d’EpD” i altres estratègies indicades en la bibliografia de l’Annex 18

⁴⁵ Annex 4 “Anàlisi comparatiu d’altres plans directores a Espanya en relació a l’EpD”

⁴⁶ Per altres actors que participen de l’acció de govern de la Generalitat, seria desitjable que els propis actors defineixin el seu rol en espais conjunts de reflexió i debat, i en base als rols identificar complementarietats i sinèrgies.

⁴⁷ Informació més detallada sobre capacitats es pot trobar en l’Annex 9, “Resum de les entrevistes realitzades”, en les seccions específiques sobre capacitats. No obstant, una anàlisi de capacitats dels actors en profunditat requeriria d’un estudi específic, que tingui en compte a la vegada les interaccions entre actors, les quals són clau per tal que els processos d’EpD siguin de qualitat. En l’Annex 17 és recull una anàlisi preliminar de capacitats dels actors que interactuen en l’EpD a l’escola.

treball, que es pot millorar reforçant el treball en xarxa amb altres actors. Una limitació important és que les universitats no tenen encara prou clar el seu rol en EpD, particularment en sensibilització i formació, la qual cosa dona lloc a un paper reactiu i, en alguns casos, una certa falta d'integració de les oficines de cooperació en la activitat universitària. Manca també formació i incentius al professorat per integrar l'EpD en el currículum, i per impulsar metodologies innovadores i atractives.

Rol		Accions
Planificació	Impulsar l'EpD com a component estratègica de la cooperació al desenvolupament a Catalunya	<ul style="list-style-type: none"> - Impulsar la construcció de marcs de referència i d'actuació que potenciïn les complementaritats i sinèrgies entre els actors - Impulsar la sistematització, aprenentatge, avaluació, recerca i innovació en EpD
Dinamització i articulació	Afavorir l'articulació dels actors de l'EpD a Catalunya	<ul style="list-style-type: none"> - Promoure espais per la reflexió, debat i anàlisi compartit, i la identificació d'oportunitats de complementaritat i sinèrgia - Impulsar l'anàlisi de capacitats dels actors i estratègies per reforçar-les
Coordinació	Promoure la coherència de polítiques en l'administració de la Generalitat	<ul style="list-style-type: none"> - Promoure espais de treball de les diferents administracions implicades i actors especialitzats - Impulsar la formulació de recomanacions a les administracions
Execució	Fomentar la sensibilització i formació de la ciutadania	<ul style="list-style-type: none"> - Estudiar la percepció de la ciutadania sobre la cooperació i l'EpD - Promoure actituds favorables de la ciutadania vers el desenvolupament i la cooperació - Establir acords amb mitjans de comunicació per la sensibilització i formació de la ciutadania - Promoure accions de sensibilització des del govern de la Generalitat - Recolzar recursos educatius a Internet
Acompanyament	Treballar amb els altres depts. de la Generalitat per integrar l'EpD	<ul style="list-style-type: none"> - Donar suport als depts. d'Educació, DIUE i Acció Social per integrar l'EpD - Contribuir a la coordinació dels actors del sector educatiu amb el Dept. d'Educació
Finançament	Finançar processos d'EpD executats per altres actors	<ul style="list-style-type: none"> - Finançar altres actors per a l'execució de programes, projectes i accions d'EpD - Supervisar la correcta aplicació i administració dels fons aportats

Taula 4. Rol de la DGCAH/ACCD en EpD segons les persones entrevistades

- En l'àmbit **no-formal**, només hi ha una experiència de treball rellevant en el sector juvenil. Hi ha bona expertesa en tècniques apropiades a l'EpD, però fa falta formació i adaptació metodològica a les seves especificitats. Les fundacions educatives lligades a aquest sector tenen aquí un rol important a jugar.
- En **sensibilització**, hi ha una capacitat molt important dels actors després de la significativa trajectòria durant la darrera dècada. Cal però fer ara el pas a superar l'atomització de les accions i millorar-ne l'efectivitat, mitjançant formació en EpD (incloent noves metodologies, noves tecnologies, etc...), i afavorint l'accés als recursos disponibles.
- En **incidència política**, hi ha bones capacitats potencials, però manca assegurar el treball de recerca sobre el qual s'han de construir propostes de canvi. S'identifica que la FCONGD té capacitat per conduir un procés d'augment de capacitats de les ONGD en aquest camp.
- En relació als **mitjans de comunicació**, la percepció general és que no hi ha una formació suficient dels professionals, que no es dona a les facultats. Es molt reduït el col·lectiu de professionals que assumeixen un rol en EpD, caldria potenciar el treball en xarxa amb ONG i altres actors per augmentar les capacitats. El bon treball realitzat per alguns mitjans ha creat una base de capacitats que s'hauria d'aprofitar per avançar vers l'EpD.
- Finalment, en relació a la **recerca**, hi ha una alta capacitat dels investigadors a Catalunya, però no s'aprofita suficientment per la manca de prioritats que se li ha donat fins ara.

3.3 Determinació d'objectius específics i línies estratègiques

Objectius específics

En els darrers 10 anys hi ha hagut una progressiva valorització de l'EpD a nivell internacional i a Espanya. El marc normatiu a nivell de l'Estat estableix l'EpD com a component estratègica de la cooperació i formula mecanismes i eines per aconseguir-ho. Així es reconeix també en altres Comunitats Autònomes, sobre la base que, en l'educació, la cooperació descentralitzada té un valor afegit que la diferencia de la cooperació estatal.

També a Catalunya existeix un **ampli consens entre els actors sobre el valor estratègic de l'EpD per a la cooperació catalana**. No obstant, portar a la pràctica aquest valor estratègic significa **superar les importants febleses identificades, estretament lligades a la manca d'articulació entre els actors, i a la manca d'inversió en desenvolupament de capacitats, investigació i innovació**. És essencial crear les condicions per tal que l'EpD de l'acció de govern sigui un estímul per superar el sistema actual, i s'avanci vers un nou sistema. Aquest nou sistema ha de permetre desplegar tot el potencial de la cooperació descentralitzada per **recolzar processos d'EpD de qualitat, orientats a la transformació social, a partir dels quals aspirar a promoure a Catalunya una ciutadania compromesa amb els drets humans i el desenvolupament humà sostenible**, objectiu general.

Les estratègies d'EpD fan avui un gran èmfasi en aconseguir aquest canvi. Aquest és el cas, per exemple, de les dues estratègies existents a nivell de l'Estat (DGPOLDE i Navarra). De fet, els dos objectius de l'estratègia de Navarra estan orientats a aquesta finalitat: el primer a la generació de capacitats, i el segon a construir una estratègia compartida pels actors, donant lloc a quatre línies (continguts i metodologia de l'EpD, capacitats dels actors, eines i avaluació). En el cas de la DGPOLDE hi ha també dos objectius, el primer per aconseguir aquesta EpD estratègica, i el segon per recolzar processos d'EpD.

L'estratègia de l'acció de govern de la Generalitat s'hauria de centrar en **dos objectius específics**:

OE1. El primer, orientat a transformar l'EpD que s'impulsa per què esdevingui una veritable component estratègica. Es tracta de **crear les condicions per millorar l'eficàcia i l'impacte de l'EpD de la Generalitat**, i això passa per millorar la planificació i metodologies; adaptar instruments; impulsar la sistematització, avaluació, recerca i innovació; promoure el desenvolupament de capacitats en els actors, i afavorir la seva articulació. Per altra banda, la Generalitat té un repte important en relació a la coherència de polítiques amb la cooperació al desenvolupament.

Per aconseguir aquest objectiu, **la DGCAH/ACCD és l'actor clau** de l'acció de govern de la Generalitat, que ha d'impulsar les accions necessàries.

OE2. En segon lloc, la raó de ser de l'EpD de la Generalitat és recolzar processos educatius capaços d'obtenir resultats i impacte que, en una educació en valors, només s'aconsegueixen en el llarg termini. Com a segon objectiu, la cooperació de la Generalitat ha de **promoure i/o recolzar processos d'EpD de qualitat i a llarg termini**, de forma sostinguda en el temps i orientats a resultats.

Per aconseguir aquest objectiu s'ha de partir del **ventall d'actors de la cooperació catalana**, contribuint des de l'acció de govern a la seva articulació, el desenvolupament de capacitats i la innovació metodològica, i aportant el finançament necessari per assegurar els resultats desitjats.

Determinació de línies estratègiques

OE1. Crear les condicions per millorar l'eficàcia i l'impacte de l'EpD de la Generalitat

L'objectiu es basa en l'acció de la DGCAH/ACCD. Per respondre a l'objectiu, s'identifiquen línies estratègiques que han de ser també consistents amb el rol de la DGCAH/ACCD indicat en la taula 4. Seguint aquesta lògica, les quatre línies següents es corresponen respectivament als rols de *Planificació, Dinamització i articulació, Coordinació, Execució, i Finançament*⁴⁸:

- LE1. Millorar la planificació, metodologies, eines i instruments, i impulsar la sistematització, avaluació, recerca i innovació de l'EpD
- LE2. Facilitar l'apropiació de l'EpD, construcció de capacitats i articulació dels actors, i la sensibilització i capacitat de actors nous o incipients
- LE3. Impulsar el treball conjunt de l'Administració de la Generalitat per millorar la coherència de polítiques públiques amb la cooperació al desenvolupament
- LE4. Fomentar la sensibilització i formació de la ciutadania i promoure actituds favorables vers el desenvolupament i la cooperació

OE2. Promoure i/o recolzar processos d'EpD de qualitat i a llarg termini

L'objectiu es basa en l'acció del ventall d'actors de la cooperació catalana, en els diferents àmbits de l'EpD (educació formal, no-formal i informal) i abordant les diferents dimensions (sensibilització, formació, recerca, mobilització social i incidència política).

La identificació de prioritats estratègiques per respondre a aquest objectiu té en compte els següents criteris:

- a) Cobrir l'espai de treball de l'EpD definit a partir dels àmbits i les dimensions anteriors.
- b) Considerar la base de capacitats dels actors per assolir resultats de qualitat en EpD, amb metodologies que afavoreixin la participació dels grups de població diana; amb capacitat d'incorporar innovacions -noves tecnologies, millores metodològiques, ...; i amb capacitat de treballar en xarxa amb altres actors i millorar l'articulació. Quan aquests elements es donen, interactuen, i evolucionen adequadament, es donen les condicions per recolzar processos d'EpD.

Atenent a l'anterior, s'identifiquen processos a recolzar en els següents àmbits :

- En l'àmbit formal a l'escola, s'ha destacat que hi ha una base d'actors, experiències, aprenentatges, recursos, xarxes i potencial de millora suficient per avançar substancialment. A la vegada, l'EpD a l'escola és estratègica: en aquest punt, hi ha un consens generalitzat que es correspon amb el marc normatiu i les tendències en altres països.
- En relació a la universitat, s'ha indicat que l'EpD no ha estat fins ara prou assumida, de manera més o menys similar a altres països estudiats, però que existeix la base d'actors i de capacitats d'innovació metodològica suficients per superar aquesta limitació, que ha de permetre que la universitat, més enllà de la recerca, contribueixi de forma més important a la sensibilització i la formació en EpD.
- Pel que fa a l'àmbit no-formal, s'ha explicat que el sector juvenil és el que s'ha implicat en accions d'EpD de manera més rellevant i disposa del potencial necessari. La joventut és el sector no-formal que es prioritza en tots els països i estratègies, però, en tots els casos, es posa de relleu la necessitat

⁴⁸ El rol sobre *Acompanyament* s'integra en l'objectiu OE2, i el rol sobre *Finançament* està present en els dos objectius.

de definir una estratègia sectorial. Altres sectors han aprofundit poc en l'EpD (sindicats) o molt poc (gent gran), i en aquests casos caldria començar per treballar la base de capacitats en els propis actors (línea LE2).

- Pel que fa a la sensibilització, no hi ha dubtes sobre el paper cabdal que han jugat les ONG fins ara i que han de continuar jugant en el futur. S'ha explicat que cal afrontar els reptes de dispersió i aïllament de les accions, sovint poc connectades amb campanyes de sensibilització i incidència política a nivell nacional i internacional, i amb manca de creativitat en formats i continguts. La sensibilització ha deixat de ser un camp específic de les ONG, emergint nous actors amb potencial de contribució amb els quals cal començar a treballar per crear les capacitats necessàries (línia LE2). S'ha subratllat la importància de la sensibilització en l'àmbit municipal, on estan ben identificades les dificultats de coordinació que cal afrontar. Finalment, s'ha destacat l'important paper dels mitjans de comunicació, i l'existència d'iniciatives de qualitat en mitjans diversos que han evidenciat un potencial de contribució important que cal continuar impulsant.
- En mobilització social i incidència política, un camp encara emergent però amb avanços significatius els darrers anys, hi ha un ampli consens en que l'actor clau són les ONG i els moviments socials, com agents que des de la societat civil tenen marge d'acció per mobilitzar a la ciutadania i influir en polítiques i plans dels centres de poder públics o privats. S'ha constatat que existeixen capacitats suficients que cal recolzar.
- Finalment, en relació a la recerca, malgrat que hi hauria una capacitat suficient, hi ha una percepció general que no té l'atenció adequada. Cal donar prioritat a la recerca per tal de construir una EpD innovadora i de qualitat.

En alguns dels àmbits anteriors els processos estan en curs; en altres són encara poc sòlids i cal impulsar-los; en altres són incipients i convé promoure'ls. Cada recolzament a processos té unes característiques pròpies (QUÈ, QUI, AMB QUI, ON, COM), descrites en l'anàlisi realitzat de l'EpD a Catalunya, que convé tractar de forma diferenciada identificant-los com a sublinies:

LE5.	Recolzar processos d'EPD a llarg termini orientats a la construcció d'una ciutadania global:
LE5.1:	Impulsar la incorporació de l'EpD en els centres educatius
LE5.2:	Impulsar el paper de les universitats en EpD
LE5.3:	Recolzar accions de sensibilització, campanyes i incidència a llarg termini, articulades entre els actors i connectades a nivell estatal e internacional
LE5.4:	Recolzar el paper dels consells de cooperació municipal per planificar l'EpD amb els diferents actors al municipi
LE5.5:	Promoure l'apropiació de l'EpD en els mitjans de comunicació
LE5.6:	Promoure l'EpD en l'educació no-formal per a infància i joves

4 EXEMPLES DE PAUTES D'ACCIÓ

A continuació s'exemplifiquen pautes d'acció en cadascuna de les línies estratègiques i sublínies, que s'han obtingut a partir dels tallers i entrevistes realitzades⁴⁹, contrastades amb experiències i estratègies en altres països i estudis recents. Les pautes d'acció s'han agrupat en funció que expressin resultats desitjats en les diferents dimensions (QUI, QUÈ), recolzament al desenvolupament de capacitats dels actors i articulació entre ells (AMB QUI), o suport en metodologies (COM, ON).

LE1. Millorar la planificació, metodologies, eines i instruments, i impulsar la sistematització, avaluació, recerca i innovació de l'EpD

- ❖ **Mecanismes de planificació i metodologies.** Crear comissió d'EpD en el Consell de Cooperació; crear comissions específiques en sublínies a recolzar; treballar amb els actors criteris i marcs d'actuació; revisar els instruments d'actuació per adaptar-los a la naturalesa de l'EpD; elaborar metodologies i eines de planificació; afavorir la participació del territori.
- ❖ **Recerca i avaluació.** Sistematització i difusió de bones pràctiques; tallers anuals per avaluar el progrés en línies i sublínies; avaluació conjunta d'actuacions dins una mateixa línia o sublínia estratègica; recerca sobre el marc teòric, marc ètic i estratègies d'EpD.

LE2. Facilitar l'apropiació de l'EpD, construcció de capacitats i articulació dels actors, i la sensibilització i capacitat de actors nous o incipients

- ❖ **Actors: capacitats.** Millorar l'apropiació mitjançant la sensibilització i formació dels actors; fomentar els codis ètics; afavorir la Responsabilitat Social de les empreses; recolzar plans de construcció de capacitats; recolzar accions de llarg termini per assegurar la continuïtat; augmentar capacitats potenciant el voluntariat.
- ❖ **Actors: articulació.** Afavorir espais de reflexió i de construcció de complementaritats i sinèrgies entre els actors; recolzar la vinculació dels actors amb iniciatives estatals i internacionals; afavorir el treball en xarxa i l'accés a la informació mitjançant les noves tecnologies.

LE3. Impulsar el treball conjunt de l'Administració de la Generalitat per millorar la coherència de polítiques públiques amb la cooperació al desenvolupament

- ❖ **Es promouen diferents nivell d'intervenció segons les competències del Govern:**
  - Polítiques sense competències -> impulsar processos d'EpD
  - Polítiques sols amb competències executives -> impulsar la tasca de lobby
  - Polítiques amb competències compartides o exclusives -> anàlisi d'impactes amb els actors implicats i cerca de solucions
- ❖ **Es creen els mecanismes institucionals necessaris.** Impulsar més implicació en EpD del Dept. Educació, DIUE i Acció Social i Ciutadania; grup de treball sobre coherència de polítiques; sensibilització i formació en l'Administració sobre l'impacte de les polítiques pròpies en els altres països; estudis sobre els impactes directes i indirectes sobre el desenvolupament.
- ❖ **S'impulsen mesures concretes.** Incloure criteris de Responsabilitat Social i mediambiental en la subcontractació; afavorir la compra pública ètica en la contractació de la Generalitat; estudiar l'impacte en els països de la contractació de personal altament qualificat.

⁴⁹ Veure Annex 9 "Resum de les entrevistes realitzades", annexos 11 a 15 d'informes dels tallers, i Annex 10 «Quadres DAFO de l'EpD a Catalunya».

LE4. Fomentar la sensibilització i formació de la ciutadania i promoure actituds favorables vers el desenvolupament i la cooperació

- ❖ **Sensibilització, formació.** Accions per incentivar els ciutadans/es a participar en la cooperació i l'EpD; accions per reconèixer i difondre la tasca de persones i/o entitats en cooperació i EpD; acords amb els mitjans de comunicació per la sensibilització i formació de la ciutadania sobre els processos globals; disponibilitzar recursos a Internet per la auto-formació de les persones; impulsar la reflexió sobre el model de desenvolupament a Catalunya.
- ❖ **Recerca.** Estudiar i avaluar la percepció de la població catalana en cooperació i EpD.

LE5.1. Impulsar la incorporació de l'EpD en els centres educatius

- ❖ **Formació.** Incorporar l'EpD en la formació del professorat (en la formació inicial i en la formació permanent); promoure la incorporació de l'EpD en totes les àrees del currículum i nivells en els centres educatius; impulsar l'EpD en activitats educatives complementàries als centres; impulsar comissions específiques en els centres educatius.
- ❖ **Actors.** Establir espais de coordinació i treball conjunt entre ACCD i Dept. d'Educació; integrar l'EpD en els projectes i plans del Departament d'Educació; impulsar la creació d'un grup de treball dels diferents actors amb espais de trobada anual; estimular la connexió de l'EpD a l'escola amb l'entorn; afavorir la relació entre centres i amb ONG, tant del Nord com del Sud; estimular projectes conjunts entre escoles i ONG.
- ❖ **Metodologies.** Oferir orientacions per incorporar l'EpD als centres; impulsar la creació d'un equip mixt d'experts per establir criteris sobre els continguts; recolzar la catalogació, sistematització i accés a materials didàctics; impulsar el disseny de programes de referència; promoure la sistematització i difusió de bones pràctiques; impulsar l'avaluació, la recerca i la innovació metodològica; fomentar el treball en xarxes amb entitats que treballen per la millora de l'educació.

LE5.2. Impulsar el paper de les universitats en EpD

- ❖ **Sensibilització.** Facilitar als estudiants/es oportunitats d'implicar-se en cooperació i EpD
- ❖ **Formació.** Promoure la incorporació de l'EpD en els plans d'estudi; recolzar la formació continuada i especialitzada en desenvolupament i cooperació; impulsar la creació d'un màster interuniversitari de referència internacional; oferir beques en desenvolupament i EpD.
- ❖ **Recerca.** Incentivar la recerca en desenvolupament, EpD i cooperació; crear un institut de recerca en desenvolupament de referència internacional; establir programes de suport a la recerca en desenvolupament.
- ❖ **Actors.** Establir espais de coordinació entre ACCD, DIUE i universitats; fomentar el treball en xarxa entre centres universitaris i ONG, incloent centres del Sud.

LE5.3. Recolzar accions de sensibilització, campanyes i incidència a llarg termini, articulades entre els actors i connectades a nivell estatal e internacional

- ❖ **Sensibilització, mobilització, incidència.** Recolzar les accions promogudes pels actors; incentivar la innovació i creativitat en formats i continguts; potenciar les noves tecnologies i afavorir l'accés a informació i recursos; suport a processos de treball en xarxa entre entitats catalanes, espanyoles i internacionals, incloent entitats del Sud; recolzar accions d'incidència dins de processos d'EpD.
- ❖ **Recerca i avaluació.** Afavorir la sistematització i difusió dels aprenentatges; prioritzar la recerca com

a punt de partida de les accions; fomentar l'avaluació i donar suport als actors per que puguin avaluar.

- ❖ **Actors: evolució del model actual.** Recolzar la construcció d'una agenda comuna dels actors pels propers anys; afavorir la descentralització de les accions al territori respectant les diferents especificitats; fomentar la co-organització d'actuacions per grups d'actors, incloent nous actors i actors del Sud; afavorir la sinèrgia de l'EpD amb les accions al Sud.
- ❖ **Actors: capacitats.** Donar suport a la formació i al intercanvi d'experiències entre entitats a Catalunya, Espanya i internacional; donar suport als actors per ser capaços d'avaluar.
- ❖ **Metodologies.** Promoure la innovació i creativitat en formats i continguts; fomentar el compliment dels codis ètics en les accions; potenciar les noves tecnologies i afavorir accés a informació i recursos; assegurar que les accions es sostenen en el temps.

LE5.4. Recolzar el paper dels consells de cooperació municipal per planificar l'EpD amb els diferents actors al municipi

- ❖ **Formació.** Recolzar la formació del teixit associatiu local.
- ❖ **Sensibilització, mobilització, incidència.** Animar que les accions als municipis estiguin vinculades amb campanyes a nivell nacional, estatal i internacional; impulsar la incidència política a nivell municipal.
- ❖ **Actors.** Impulsar la coordinació dels diferents actors que donen suport als municipis; recolzar el suport als consells de cooperació per part dels actors especialitzats.
- ❖ **Metodologies.** Recolzar la sistematització, difusió i intercanvi d'experiència i bones pràctiques; impulsar l'avaluació de les accions als municipis.

LE5.5. Afavorir l'apropiació de l'EpD en els mitjans de comunicació

- ❖ **Sensibilització i formació:** Recolzar una programació regular i de qualitat sobre desenvolupament i cooperació en els mitjans; recolzar programes específics; promoure la Responsabilitat Social de les empreses del sector; promoure el treball en xarxa entre els professionals dels mitjans i les ONG, afavorint l'accés i selecció de fonts d'informació, i promoure noves iniciatives.
- ❖ **Actors.** Recolzar la creació de xarxa entre els actors dels mitjans; recolzar l'apropiació de l'EpD en base a l'intercanvi amb altres actors; donar suport a seminaris i jornades específiques de formació; animar el pas a una visió més global des de la capacitat creada sobre diversitat; recolzar l'elaboració de recomanacions dins del sector; afavorir aliances amb mitjans locals, comunitaris i periodisme de proximitat.

LE5.6. Promoure l'EpD en l'educació no-formal per a infància i joves

- ❖ **Sensibilització, mobilització, incidència:** Fomentar accions conjuntes amb altres actors al llarg del territori; recolzar intercanvis amb el Sud aprofitant les xarxes existents; promoure la participació en espais d'incidència a nivell local, nacional i internacional.
- ❖ **Actors:** Promoure el reconeixement de la tasca d'EpD que fan aquests actors; recolzar plans de formació per educadors/es i equips directius; fomentar el voluntariat.
- ❖ **Metodologies:** Recolzar la reflexió dels actors per aprofundir les estratègies; aportar acompanyament tècnic per crear programes a llarg termini; recolzar l'elaboració de materials adaptats a l'EpD no-formal; afavorir la incorporació de les noves tecnologies.

